

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS

Agnė Norkutė

Kalbotyros MA studijų programa (bendrosios kalbotyros šaka)

5–6 KLASIŲ MOKINIŲ LIETUVIŲ KALBOS ŽODYNO DYDIS

Magistro darbas

Darbo vadovė
dr. Justina Bružaitė-Liseckienė

Vilnius 2023

Agnė Norkutė, *5–6 klasių mokinių lietuvių kalbos žodyno dydis. Magistro darbas*, vadovė dr. Justina Bružaitė-Liseckienė, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, 2023, 60 p.

Raktažodžiai: mokinių žodyno dydis, žodyno dydžio testas, skaitymo gebėjimai, sociolingvistiniai veiksniai.

Anotacija

Šiame darbe aprašomas 5–6 kl. mokinių lietuvių kalbos žodyno dydžio tyrimas. Lietuvoje jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikų žodynas nėra tirtas. Tyrimo tikslas buvo iširti 5–6 kl. klasių mokinių iš mokyklų, kurių ugdomoji kalba lietuvių, receptyviojo žodyno dydį ir nustatyti, kaip žodyno dydis koreliuoja su mokinių teksto suvokimo gebėjimais bei kitais sociolingvistiniais veiksniais. Tyrime dalyvavo 101 mokinys iš trijų Vilniaus mokyklų. Tyrimo metu surinkti kiekybiniai duomenys (žodyno dydžio testo rezultatai, teksto suvokimo testo rezultatai ir sociolingvistinio klausimyno duomenys) buvo analizuoti aprašomosios ir išvadų statistikos metodais. Duomenų analizė rodo, kad statistiškai reikšmingi nepriklausomi kintamieji, darantys įtaką žodyno dydžiui, yra lytis, mokyklos tipas ir grožinės literatūros skaitymas savo malonumui. Tyrimas atskleidė ir tai, kad žodyno dydis daro statistiškai reikšmingos įtakos skaitymo gebėjimams. Išaiškėjo, kad skaitymo gebėjimus taip pat lemia laikas, skiriamas grožinės literatūros skaitymui, ir grožinės literatūros skaitymas mokyklai.

Turinys

Įvadas.....	4
1. Teoriniai tyrimo pamatai.....	7
1.1. Žodyno dydis ir jo svarba	7
1.2. Vaikų žodynas ir jį lemiantys veiksniai	9
1.3. Žodyno dydžio tyrimai.....	13
1.3.1. Žodyno dydžio skaičiavimo vienetai.....	13
1.3.2. Žodyno dydžio tyrimo įrankiai	17
2. 5–6 klasių mokinių žodyno dydžio tyrimas.....	20
2.1. Tyrimo įrankiai	20
2.1.1. Žodyno dydžio testo sudarymas	20
2.1.2. Sociolingvistinis klausimynas	24
2.1.3. Teksto suvokimo testas.....	25
2.2. Tyrimo dalyviai.....	26
2.3. Tyrimo eiga.....	26
2.4. Tyrimo duomenų analizė	28
2.4.1. 5–6 klasių mokinių lietuvių kalbos žodyno dydis	28
2.4.2. Veiksniai, lemiantys žodyno dydį	30
2.4.3. Veiksniai, lemiantys skaitymo testo rezultatą	34
Išvados	42
Literatūros ir šaltinių sąrašas	45
Santrauka	48
Santrauka anglų k.	49
1 priedas.....	50
2 priedas.....	55
3 priedas.....	56

Įvadas

Tyrimo aktualumas ir naujumas. Žodynas yra svarbi kalbos vartojimo ir mokymosi dalis, nes kalbos vartojimo sėkmė didele dalimi priklauso nuo mokamų žodžių skaičiaus (Read 2000; Nation 2013). Žodyno tyrimai yra platesnės taikomosios kalbotyros srities tyrimų dalis, o žodyno sąvoka šiame darbe apibrėžiama kaip žmogaus mokamų žodžių visuma (Read 2000). Žodyno dydžio išmatavimas reiškia apytikslį vertinimą, kiek žodžių žino žmogus.

Žodyno dydžio tyrimai prasidėjo nuo skaitymo tyrimų. Skaitymas yra laikomas vienu svarbiausių mokymosi sėkmę nulemiančių veiksnių tiek kalbant apie gimtąją, tiek užsienio kalbą (Schmitt, Jiang, Grabe 2011, 26). Nežinant žodžių reikšmės, neįmanoma suvokti teksto. Kitaip tariant, jei žmogaus žodynas yra nedidelis, jam gali būti sunku iššifruoti tam tikrus teksto elementus ir sudėtinga suprasti turinį. Didėjant žodynui, didėja ir gebėjimas suprasti tekstą. Didelę taikomąją vertę žodyno dydžio tyrimai turi svetimųjų kalbų mokyme. Mokslininkai yra įvardinę žodyno dydį, reikalingą skirtingoms kalbinėms veikloms, sudarę skirtingus mokomų žodžių sąrašus, be to, duomenys apie žodyno dydį naudojami lyginant gimtosios kalbos ir svetimiosios kalbos žodyno vystymąsi (Miralpeix 2019). Kita svarbi žodyno dydžio tyrimų sritis yra gimtakalbių žmonių žodyno dydis. Siekiama atsakyti į klausimus, kaip jų žodynas vystosi vaikystėje, mokyklos metais ir suaugus, kokie veiksniai nulemia žodyno dydį, domimasi, kokią įtaką žodynui daro skaitymas ir tikslingos mokymo veiklos. Taip pat aiškinamasi, kaip žodyno dydis koreliuoja su teksto suvokimu, akademiniais pasiekimais, kitų kalbų mokymosi sėkme.

Šiame darbe bus tiriamas 5–6 klasių mokinių (gimtakalbių) lietuvių kalbos receptyviojo žodyno dydis ir jo ryšys su teksto suvokimo gebėjimais bei kitais sociolingvistiniais veiksniais. Receptyvųjų žodyną (Nation 2013, 2019) sudaro žinios, kurios leidžia atpažinti ir suprasti žodį skaitant ar klausant teksto. Kitaip tariant, tai yra gebėjimas žodžio formą susieti su reikšme. Produktyvusis žodynas reiškia gebėjimą vartoti tą žodį kalbant ir rašant. Pasak žodyną tiriančios mokslininkės Immos Miralpeix (2019, 193), žodyno dydžio tyrimų srityje vyrauja svetimųjų kalbų tyrimai, o tyrimų apie mokyklinio amžiaus vaikų žodyno dydį ir jo vystymąsi trūksta. Lietuvoje jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikų žodynas apskritai nėra tirtas. Vilniaus universiteto mokslininkų tyrime (Vilkienė, Vilkaitė-Lozdienė, Bružaitė-Liseckienė 2019) buvo tirtas vyresnių mokinių (vienuoliktokų) žodyno dydis. Mokyklinio amžiaus vaikų žodyno dydžio tyrimai yra svarbūs dėl kelių priežasčių. Jie padeda įvardinti konkrečioms amžiaus grupėms būdingą žodyno dydį, jo didėjimo tempą,

nustatyti rodiklius, į kuriuos turėtų būti orientuojamasi, kai į mokyklą ateina vaikai, gerai nemokantys mokomosios dalykų kalbos, identifikuoti mokinius, kuriems žodyno trūkumas gali nulemti mokymosi nesėkmę, taip pat padeda pagrindą tikslingoms žodyno plėtimo veikloms mokykloje (Beck, McKeown, Kucan 2013; Segbers, Schroeder 2017; Vilkaitė-Lozdienė, Vilkienė 2022).

To paties amžiaus vaikų žodynas gali reikšmingai skirtis. Pavyzdžiui, mokslininkų Juttos Segbers ir Saschos Schroderio 2017 m. (p. 312) atliktame vokiečių gimtakalbių vaikų tyrime paaiškėjo, kad žemesnius mokymosi rezultatus pasiekusių ketvirtokų žodynas yra toks pat kaip vidutinis antros klasės mokinių žodynas, o aukštus mokymosi rezultatus pasiekusių ketvirtokų žodynas prilygsta vidutiniam šeštos klasės mokinių žodyno dydžiui. Kito tyrimo duomenimis, tai pačiai amžiaus grupei priklausančių vaikų žodynas svyruoja nuo 4000 iki 8000 žodžių lizdų (Milton, Treffers-Daller 2013, 44). Vaikų žodyno dydis gali skirtis dvigubai jau pirmoje klasėje (Biemiller and Slonim 2001; Hart and Risley 1995 cit. iš Milton, Treffers-Daller 2013, 158). Tačiau to paties amžiaus vaikų žodyno dydžio skirtumai neturėtų būti ignoruojami, nes žodyno dydis yra susijęs su teksto suvokimu bei akademiniiais pasiekimais (Block, Mangieri 2006, Milton, Treffers-Daller 2013, Miralpeix 2019). Žodyno trūkumas matomas kaip veiksnys, nulemiantis teksto suvokimo ir kitų kalbinių užduočių nesėkmę. Tyrimai rodo, kad mokinių žodyno dydis pirmoje klasėje koreliuoja su mokinių skaitymo testų rezultatais šeštoje klasėje (Cunningham, Stanovich 1997 cit. iš Beck et al. 2013, 2). Be to, gimtosios kalbos žodyno dydis koreliuoja su tuo, kaip vaikas išmoksta svetimosios kalbos žodžius (Meara 1996 cit. iš Miralpeix 2019, 190). Turint omenyje žodyno dydžio svarbą vaikų mokymesi, tikimasi, kad šio tyrimo metu surinkti duomenys apie mokinių lietuvių kalbos žodyno dydį suteiks mokslinį pagrindą ir taps atspirties tašku aktualizuojant žodyno temą Lietuvos švietime.

Tyrimo objektas, tikslas ir uždaviniai. Šio darbo tyrimo objektas yra 5–6 klasių mokinių žodyno dydis. Šio darbo tikslas yra ištirti 5–6 klasių mokinių iš mokyklų, kurių ugdomoji kalba lietuvių, žodyno dydį ir nustatyti, kaip žodyno dydis yra susijęs su mokinių teksto suvokimo gebėjimais bei kitais sociolingvistiniais veiksniais.

Tyrimo uždaviniai:

1. Sudaryti vaikų literatūros tekstyną.
2. Sudaryto vaikų literatūros tekstyno pagrindu parengti lemuotą dažninį žodžių sąrašą.

3. Parengti žodyno dydžio matavimo įrankį (testą), teksto suvokimo užduotį ir sociolingvistinį klausimyną.
4. Atlikti tyrimą mokyklose.
5. Ištaisyti ir įvertinti mokinių testų atliktis.
6. Paruošti duomenis analizei: suvesti duomenis į *Excel* programą, juos sukoduoti.
7. Duomenis išanalizuoti, apibendrinti tyrimo rezultatus ir pateikti tyrimo išvadas.

Tiriamoji medžiaga ir metodai. Tyrimo tiriamoji medžiaga buvo tyrimo metu surinktos mokinių žodyno dydžio testo atliktys, teksto suvokimo užduočių atliktys ir sociolingvistinio klausimyno duomenys. Tyrimas buvo vykdomas 2023 metų kovą trijose Vilniaus mokyklose, kurių ugdomoji kalba yra lietuvių. Iš viso tyrime dalyvavo 101 mokiny. Surinkti tyrimo duomenys buvo analizuojami kiekybiniais metodais. Tiriamoji medžiaga buvo parengta analizei naudojantis *Excel* programa ir analizuota naudojantis R programa (R Core Team 2013). Darbe pasitelkiami aprašomosios statistikos ir išvadų statistikos metodai.

Darbo struktūra. Darbą sudaro teorinė ir tiriamoji dalys, išvados, 37 punktų literatūros ir šaltinių sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei 3 priedai. Teorinėje darbo dalyje aptariamos svarbiausios žodyno tyrimų sąvokos, žodyno dydžio svarba, vaikų žodyną lemiantys veiksniai ir žodyno dydžio skaičiavimo vienetai bei tyrimo įrankiai. Tiriamojoje darbo dalyje pristatyta tyrimo medžiaga, eiga ir tyrimo metu surinktų duomenų analizė. Pirmame priede pateikiamas kūrinių, naudotų sudarant vaikų literatūros tekstyną, sąrašas. Antrame priede pateikiamas į žodyno dydžio testą įtrauktų pseudožodžių sąrašas, o trečiame – žodyno dydžio testas ir sociolingvistinis klausimynas. Darbe yra 5 lentelės ir 12 paveikslų.

Padėka. Darbo autorė dėkoja Ignui Rudaičiui, be kurio pagalbos sudarant vaikų literatūros tekstyną ir dažninį lemuotą žodžių sąrašą, šis tyrimas nebūtų įgyvendintas. Taip pat nuoširdžiai ačiū leidyklos „Alma littera“ Turinio rengimo skyriaus vadovei Zitai Staigienei už paskolintus vaikų literatūros tekstus ir leidyklos „Šviesa“ tikslųjų mokslų segmento vadovei Jolitai Andriškevičiūtei-Raišienei už pagalbą surandant mokyklas ir palaikymą viso proceso metu.

1. Teoriniai tyrimo pamatai

1.1. Žodyno dydis ir jo svarba

Svarbios žodyno tyrimų sąvokos yra *receptyvusis ir produktyvusis žodynas*¹ (Nation 2013, 2019). Receptyvųjį žodyną sudaro žinios, kurios leidžia atpažinti ir suprasti žodį, kuomet skaitome ar klausome teksto. Kitaip tariant, tai yra gebėjimas žodžio formą susieti su reikšme. Produktyvusis žodynas reiškia gebėjimą vartoti tą žodį kalbant ir rašant. Receptyvusis žodynas yra didesnis nei produktyvusis, jis įgyjamas pirmiau ir lengviau nei produktyvusis (Nation 2019, 16). Receptyviojo žodyno virtimas produktyviuoju yra tęstinis procesas, kur pradeda nuo susipažinimo su žodžio forma ir reikšme, ir tik įgijus pakankamai žinių apie to žodžio reikšmę, tarimą, vartojimo kontekstą, judama link gebėjimo laisvai vartoti tą žodį kalbant ar rašant. Pasak žodyną tyrinėjančio mokslininko Džono Reado (2000, 154), riba, ties kuria žodis virsta produktyviojo žodyno dalimi, yra neaiški.

XX a. devintajame dešimtmetyje skaitymą ir žodyną tyrinėjantys mokslininkai pradėjo gilintis į klausimą, kokią dalį teksto žodžių turi suprasti skaitytojas, kad tekstas būtų jam suprantamas (vartojama sąvoka „leksinė aprėptis“ (angl. *Lexical coverage*)). Pirmuosiuose šios srities tyrimuose (Laufer, Sim 1985 cit. iš Nation 2013, 206) buvo atrasta, kad pakankamam² teksto supratimui reikia žinoti 95 procentus teksto žodžių. Vėlesniame mokslininkų Hu ir Nationo atliktame tyrime (2000 cit. iš Nation 2013, 207) suprantamų žodžių riba buvo perkelta ties 98 procentais. Minėtame tyrime nė vienas iš tiriamųjų, kurių leksinė aprėptis buvo lygi 80 procentų, nepademonstravo pakankamo teksto suvokimo. Išvertus procentus į skaičius, 80 proc. leksinė aprėptis reiškia, kad skaitytojas nesupranta vieno iš penkių žodžių tekste; 95 proc. – kad nesupranta vieno iš 20 žodžių, o 98 proc. leksinė aprėptis reiškia, kad skaitytojui nežinomas vienas žodis iš 50 (Nation 2013, 206). 2011 m. atliktas mokslininkų Schmitto, Jiango ir Grabe tyrimas patikslino, kad ryšys tarp žinomų teksto žodžių ir teksto supratimo, kai kalbama apie 90–100 proc. leksinę aprėptį, yra laipsniškai didėjantis (angl. *Consistent linear relationship*) – kuo didesnė leksinė aprėptis, tuo geresnis teksto suvokimas. Kuo mažiau tekste yra žmogui nežinomų žodžių, tuo didesnis yra konkretaus nežinomo žodžio kontekstas, ir tuo didesnė tikimybė, kad žmogus pagal kontekstą numanys nežinomo žodžio reikšmę ir supras visą tekstą (Nation 2013, 207). Taigi esminis

¹ Šios srities tyrimuose taip pat naudojamos sąvokos *pasyvusis ir aktyvusis žodynas* (Read 2000).

² Kad teksto suvokimo testo rezultatas peržengtų 55 procentų ribą (Laufer, Sim 1985 cit. iš Schmitt, Jiang, Grabe 2011, 27).

veiksny, nulemiantis teksto suvokimą, yra tekste žinomų žodžių skaičius, o tai tiesiogiai susiję su žmogaus žodyno dydžiu (Waring, Reading 2004; Nation 2013).

Leksinės aprėpties nustatymas leido tyrėjams apskaičiuoti žodžių skaičių, t. y. receptyviojo žodyno dydį, kurio reikia teksto suvokimui. Žodyno dydį mokslininkai įprastai skaičiuoja žodžių lizdais arba lemomis. Žodžių lizdą sudaro pamatinis žodis ir jo dariniai kartu su visomis kaitybinėmis formomis. Lemą sudaro pagrindinė žodžio forma ir jos kaitybinės formos, priklausančios tai pačiai kalbos daliai (Nation 2013, 10; Miralpeix 2020, 191). Šie žodyno dydžio skaičiavimo vienetai detaliam aptariami šio darbo 1.3.1. skyriuje. Taigi mokslininkai apskaičiavo, kad norint suprasti 95 proc. rašytinio teksto žodžių, žodyno dydis turi siekti 4000–5000 žodžių lizdų. 98 proc. žodžių supratimui, skaitant grožinę literatūrą ir publicistikos tekstus, reikia 8000–9000 žodžių lizdų (Nation 2013)³.

Tyrimai atskleidė, kad egzistuoja tiesioginis ryšys tarp žodyno dydžio ir teksto suvokimo – norint suvokti tekstą, reikia žinoti žodžių reikšmes (Schmitt et al. 2011). Žodyno dydis koreliuoja su kalbos mokėjimo lygiu ir akademiniais pasiekimais (Block, Mangieri 2006; Lin, Morrison 2010 cit. iš Qian, Lin, 2019, 66; Miralpeix 2019; Milton, Treffers-Daller 2013). Žodyno trūkumas matomas kaip veiksnys, nulemiantis teksto suvokimo ir kitų kalbinių užduočių nesėkmę. Labiausiai žodyno dydis koreliuoja būtent su skaitymo užduočių rezultatais, mažiausiai – su klausymo užduočių rezultatais (Staehr 2008 cit. iš Qian, Lin 2019, 70). Žinoma, teksto suvokimą lemia ir kiti įvairūs veiksniai (išankstinis temos, žanro išmanymas, gebėjimas daryti išvadas (angl. *Inferencing abilities*), teksto grafinis išdėstymas, retai vartojamų žodžių proporcija tekste, skaitančiojo tikslai ir motyvacija), tačiau žodyno dydis yra vienas iš svarbiausių teksto suvokimą nulemiančių veiksnių (Schmitt et al. 2011; Nation 2013). Jeigu žmogaus žodynas nedidelis, jam gali kilti iššūkių šifruojant tam tikrus teksto elementus ir dėl to sudėtinga suprasti teksto turinį bei prasmę.

Reikia atkreipti dėmesį, kad šie tyrimai pirmiausia buvo atlikti su besimokančiais anglų kalbos kaip svetimšios, ir tik vėliau pradėti taikyti gimtakalbių žodyno dydžio tyrimuose. Apskaičiuota, kad išsilavinusio gimtakalbio anglų kalbos žodyno dydis yra apie 17 000 žodžių lizdų (Goulden, Nation, Read 1990). Šie skaičiai sutampa su mokslininkų Isabel L. Beck, Margaret G. McKeown, Lindos Kucan (2013) skaičiavimais. Jos žodžius skirsto į tris kategorijas: pagrindiniai žodžiai (angl. *Basic words*), labai naudingi žodžiai (angl. *High utility words*) ir specifiniai žodžiai, būdingi konkrečiai sričiai (angl. *Specific words*). Pasak Beck et al. (2013, 9), išsilavinusio žmogaus žodyną sudaro apie 15 000 pirmosios ir antrosios

³ Skirtingoms kalbinėms veikloms reikia skirtingo žodyno dydžio, pavyzdžiui, šnekamajai anglų kalbai pakanka 7000 žodžių lizdų.

kategorijos žodžių, o tai sutampa su Goulden et al. (1990) pateiktais skaičiavimais. Pasak mokslininkų Jameso Miltono ir Jeanine Treffers-Daller (2013, 158), mokslo pasaulyje yra giliai įsitvirtinusi prielaida, kad gimtakalbių žmonių žodynas yra labai didelis. Tačiau jų pačių atliktas trijų Anglijos universitetų studentų⁴ tyrimas (2013, 168) parodė, kad pirmo kurso gimtakalbių studentų anglų kalbos žodyno dydis yra apie 10 000 žodžių lizdų.

Taigi žodyno dydžio tyrimai, prasidėję nuo leksinės aprėpties nustatymo, padėjo pagrindą tiksliam žodyno dydžio apskaičiavimui – žmogus turi mokėti apie 9000 žodžių lizdų, kad puikiai suprastų tekstą. Tikslus žodyno dydžio įvardinimas padėjo atskleisti žodyno dydžio ryšį su skirtingų kalbinių užduočių rezultatais, o svarbiausia – faktiškai patvirtino žodyno dydžio svarbą suprantant ir vartojant kalbą.

1.2. Vaikų žodynas ir jį lemiantys veiksniai

Žodyno dydžio tyrimai tampa ypač aktualūs, kai kalbama apie vaikų žodyną ir jo reikšmę mokymesi. Vis dėlto šioje srityje lieka ne vienas neišspręstas klausimas. Duomenys apie vaikų žodyno dydį ir jo augimą vaikystėje yra skirtingi ir fragmentiški dėl skirtingų žodyno dydžio skaičiavimo vienetų ir tyrimo įrankių naudojimo (Segbers, Schroeder 2017; Milton, Treffers-Daller 2013). Nusistovėjęs požiūris, kad anglų kalbos gimtakalbių vaikų žodynas auga po maždaug 1000 žodžių lizdų per metus (Goulden, Nation, Read 1990). Pasak Nationo (2013, 233), gimtakalbis vaikas, pradėdamas lankyti mokyklą, jau žino apie 5000 žodžių lizdų. Žodyno tyrėjai Beck et al. (2013, 10) teigia, kad vaikų žodynas didėja apytiksliai po 700 žodžių per metus. Kitų mokslininkų darbuose teigiama, kad vaikystėje ir paauglystėje per metus vaikas išmoksta dar mažiau žodžių – vidutiniškai 500–550 (Milton, Treffers-Daller 2013, 163).

Vaikai didelę dalį žodžių įsisavina dar iki kol pradeda lankyti mokyklą ir išmoksta skaityti. Vėliau, susidūrus su rašytiniu tekstu, žodynas toliau didėja. Biemiller ir Boote (2006 cit. iš Milton, Treffers-Daller 2013, 159) teigia, kad anglakalbiai vaikai antros klasės pabaigoje žino 6000 žodžių lizdų reikšmes. Vokietijoje atliktame vaikų žodyno dydžio tyrime buvo nustatyta, kad penktos klasės vaikų žodyno dydis yra 18 812 lemų, šeštos klasės vaikų žodyno dydis – 25 694 lemų (Segbers, Schroeder 2017, 307). Žodyno dydžio augimas yra susijęs su amžiumi – pirmokų žodyno dydis 6000 lemų, jauno suaugusio žmogaus – 73 000 lemų. Vilniaus universiteto mokslininkų 2019 metais atliktas tyrimas atskleidė, kad

⁴ Tyrime dalyvavo 151 studentas.

septyniolikmečio gimtakalbio lietuvių kalbos kalbėtojo žodynas yra 53 000 lemų (rezultatai svyruoja nuo 32 000 iki 64 000 lemų), ir šis skaičius atitinka septyniolikos metų vokiečių kalbos gimtakalbio žodyno dydį (Vilkienė, Vilkaitė-Lozdienė, Bružaitė-Liseckienė 2019, 37). Vis dėlto lyginti skirtingų kalbų žodyno dydžius nėra paprasta. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad tyrimuose gali skirtis žodyno dydžio matavimo vienetai, morfologinės kalbų sistemos. Tai kelia sunkumų siekiant palyginti skirtingų kalbų gimtakalbių žodyno dydžius. Kiek paprasčiau gali būti palyginti tos pačios kalbos gimtakalbių žodyno dydį, įvertinti jo augimą.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų žodyno vystymuisi didžiausią reikšmę turi klausymas ir kalbėjimas. Gimtosios kalbos žodžius vaikai išmoksta savaime, nuolat girdėdami gimtąją kalbą, vėliau ja bendraudami (angl. *Oral input*) (Read 2000; Milton, Teffers-Daller 2013; Miralpeix 2019; Nation, Meara 2020). Pasak mokslininkų Qian ir Lin (2019, 67), platus ir kontekstualus gimtosios kalbos patyrimas padeda vaikams savaime įgyti semantinių, sintaksinių ir morfologinių žinių apie žodį. Šios žinios įsilieja į vaiko žodyną ir yra automatiškai aktyvuojamos, kai tas žodis panaudojamas. Toks automatinis ir vienu metu įvykstantis semantinių, sintaksinių ir morfologinių asociacijų atgaminimas ilgainiui lemia kontekstualiai tinkamą to žodžio vartojimą (Qian, Lin 2019, 67). Vėliau svarbiu naujų žodžių šaltiniu tampa rašytinis tekstas. Čia naujų žodžių mokymasis tampa sudėtingesnis, nes rašte nelieka intonacijos, mimikos, kūno kalbos, aplinkos, t. y. to, kas būdinga sakytinei kalbai ir kas palengvina naujų žodžių įsisavinimą (Beck et al. 2013, 16). Jei dėl klausymo ir kalbėjimo reikšmės žodyno formavime mokslininkai sutaria vieningai, tai skaitymo vaidmuo plečiant žodyną kelia daugiau diskusijų.

Tyrėjai nėra iki galo atsakę į klausimą, kaip plečiasi mokyklinio amžiaus vaikų žodynas. Yra išgalėjusi nuostata, kad mokyklinio amžiaus vaikų žodynas daugiausia vystosi skaitant (Nagy 1988; Nation 2013; Nation, Meara 2020; Miralpeix 2020). Nuo dvidešimto amžiaus pradžios tyrėjai skaitymą ir savaiminį (angl. *Incidental learning*) žodžių išmokimą pagal kontekstą laikė pagrindiniu žodyno mokymosi būdu (Beck et al. 2013; Nagy, Herman, Anderson 1985; Waring, Nation 2004). Pavyzdžiui, žodyną tyrinėjanti mokslininkė Imma Miralpeix (2020, 193) teigia, kad pradėjus lankyti mokyklą lemiamu žodyno vystymosi veiksmu tampa atsitiktinis, savaiminis žodžių mokymasis (angl. *Incidental learning*) skaitant, nes vaikai susiduria su rašytiniu tekstu⁵. Nationas ir Meara rašo (2020, 39), kad savaiminis žodžių mokymasis klausant ir skaitant tekstą paaiškina didžiąją dalį gimtosios kalbos žodyno

⁵ Originali citata pateikiama čia: *Incidental learning by reading will become crucial to lexical development in the school years, as children start to engage in contact with written input.*

išmokimo. Mokslininko Williamo Nagy teigimu, vaikams nuo trečios klasės skaitymas yra didžiausias žodyno augimo šaltinis (1988, 30). Tačiau šie iš pirmo žvilgsnio savaime suprantami teiginiai kelia daug klausimų.

Skaitymas patikimu vaikų žodyno plėtimo veiksmu tampa tik tada, jei skaitoma daug (angl. *Extensive reading*) (Nagy et al. 1985). Kitu atveju, tikimybė savaime išmokti žodį skaitant yra nedidelė. Naujo žodžio išmokimas yra kumuliatyvus procesas – kad žodis būtų išmoktas, vaikas turi jį tekstuose aptikti ne vieną kartą (Nagy et al. 1985; Waring, Nation 2004). Kuo dažniau sutinkamas žodis, tuo didesnė tikimybė jį išmokti (Waring, Nation 2004). Vadinasi, toks žodyno plėtimo būdas yra veiksmingas tik daug skaitantiems vaikams. Kitu atveju, skaitymas netampa reikšmingu naujų žodžių šaltiniu. Mokslininko Džono Reado (2000) pateiktoje tyrimų apžvalgoje teigiama, jog tikimybė vaikui savaime išmokti žodį tiesiog skaitant tekstą yra lygi penkiems procentams. Mokslininkų Shu, Andersono ir Zhango (1995) tyrime teigiama, kad tikimybė vaikams savaime (angl. *Incidentally*) išmokti nežinomą žodį skaitant gimtąja kalba yra lygi dešimčiai procentų. Viename tyrime atlikta tekstų analizė parodė, kad tik mažiau kaip penktadalis tikslinių žodžių (angl. *Target words*) gali būti suprasti pagal kontekstą (Read 2000, 57). Beck et al. (2013) teigia, kad skaitant išmokti naujų žodžių įmanoma, tačiau tik maža dalimi – tyrimai rodo, kad iš šimto nežinomų žodžių, aptiktų skaitant, tik 5–15 žodžių gali būti suprasti pagal kontekstą.

Viena iš priežasčių, kodėl taip nutinka, yra kontekstas, kuriame perskaitomas nežinomas žodis. Pedagoginėje literatūroje žodžio reikšmės numanymas ar išsiaiškinimas pagal kontekste esančias užuominas yra laikomas viena naudingiausių žodyno mokymosi strategijų (Read 2000; Beck et al. 2013). Teigiama, kad kontekstinės užuominos glūdi sakinyje, pastraipoje (angl. *External context*), taip pat žodžio dalyse (angl. *Internal context*⁶) (Read 2000, 54). Tačiau kontekstinės užuominos gali vaikams padėti tik tuomet, kai tekstas specialiai yra parengtas taip, kad pagal kontekstą būtų galima išsiaiškinti nežinomų žodžių reikšmes. Kitu atveju kontekstas gali būti netgi klaidinantis arba paprasčiausiai nesuteikiantis užuominų apie žodžio reikšmę. Beck et al. (2013, 6–7) nagrinėjo tikslinių žodžių (angl. *Target words*) kontekstą mokyklinės programos skaitiniuose. Pasak jų, natūralų žodžių kontekstą galima surikiuoti į skalę:

- nuo klaidinančio konteksto (angl. *Misdirective*), kuris neleidžia perprasti žodžio reikšmės ir netgi gali paskatinti padaryti neteisingas išvadas apie žodžio reikšmę;
- tada – nenukreipiančio konteksto (angl. *Nondirective*);

⁶ Šiuos terminus pirmą kartą pavartojo mokslininkai Sternberis ir Powellas 1983 m. (Read 2000, 54).

- bendro pobūdžio konteksto (angl. *General*), kuris suteikia pakankamai informacijos, leidžiančios priskirti žodį bendresnei kategorijai;
- iki nukreipiančio (angl. *Directive*) konteksto, kuris padeda išsiaiškinti konkrečią, teisingą žodžio reikšmę (Beck et al. 2013, 8).

Anot autorių (Beck et al. 2013, 9), problemiška yra tai, kad dažnai žodžio kontekstas (angl. *Naturally occurring contexts*) yra neinformatyvus, t. y. nepadeda savarankiškai išsiaiškinti žodžio reikšmės. Taigi teiginiai apie savaiminį žodyno didėjimą skaitant ir naujų žodžių išmokimą iš konteksto nėra tokie paprasti kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Be to, žodžio reikšmės išsiaiškinimas pagal kontekstines užuominas net ir nukreipiančiame kontekste nėra automatinis įgūdis – šis gebėjimas turi būti tikslingai ir nuosekliai lavinamas ir toli gražu nėra paprastas. Pasak Beck et al. (2013), kad suprastų žodžio reikšmę iš konteksto, vaikas turi turėti pakankamus dekodavimo gebėjimus, gebėti atpažinti, kad žodis nežinomas, ir sugebėti išgauti prasmingą informaciją apie žodį iš konteksto. Jei stringama ties dekodavimu, neįmanoma atlikti kitų dviejų žingsnių. Be to, kad skaitantysis gebėtų pagal kontekstą išsiaiškinti nežinomo žodžio reikšmę ir kad pavyktų savaime išmokti žodį, jam jau turi būti suprantami 98 procentai teksto žodžių (Nation 2013). Taigi žodyno plėtimas skaitant nėra toks savaime suprantamas dalykas kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Ir klausimai, nuo ko priklauso gimtakalbių vaikų žodyno dydis, koku būdu jis plečiasi ir kaip su tuo susijęs skaitymas, vis dar lieka svarbiu mokslinių tyrimų objektu.

Galiausiai galima teigti, kad neegzistuoja vieningas atsakymas į klausimą, kas lemia vaiko žodyno dydį. Kaip minėta, priimta manyti, kad didžiausią reikšmę turi skaitymas (Nagy, Herman, Anderson 1985) ir kalbinė aplinka, kurioje auga vaikas (Milton, Treffers-Daller 2013). Kitas dažnai minimas veiksnys – socioekonominė šeimos padėtis (1989 Corso, 1941 Smith, 1990 White, Graves and Slater cit. iš Block et al. 2006). Teigiama, kad gimtakalbių vaikų žodyno dydis priklauso ir nuo to, ar tėvai jiems skaito, motinos išsilavinimo, vaiko eilės šeimoje, socialinės klasės, pomėgių (Marjanovič-Umek et al. 2017; Richman & Colombo, 2007; Nation ir Coxhead 2021 cit. iš Vilkienė, Vilkaitė-Lozdienė 2022, 7). Tačiau, kaip minėta, atsakymas į klausimą, nuo ko priklauso vaikų žodyno dydis, vis dar išlieka svarbiu mokslinių tyrimų objektu.

1.3. Žodyno dydžio tyrimai

1.3.1. Žodyno dydžio skaičiavimo vienetai

Nėra iki galo sutariama, kaip apibrėžti terminą *žodis*. Pavyzdžiui, mokslininkas Džonas Sinclairas (Miralpeix 2020, 191) teigė, kad žodžio reikšmė yra susijusi ne su atskirais žodžiais, ir vartojo terminą „leksinis vienetas“ (angl. *Lexical item*), kuris nurodo į vieną ar daugiau žodžių, kurie kartu sudaro bendrą prasminį vienetą. Žodžio sąvoką sunku apibrėžti dėl to, kad neretai žodžiai sudaro pastoviuosius žodžių junginius (pavyzdžiui, *labas rytas, gero apetito, mano manymu* ir pan.), kurie išmokstami ir saugomi atmintyje kaip vienas vienetas (Nation, Meara 2020). Anot žodyno tyrėjų Paulo Nationo ir Paulo Meara (2020), nemažą gimtakalbių žmonių žodyno dalį sudaro būtent tokie iš anksto paruošti (angl. *Ready-made*) pastovieji žodžių junginiai (angl. *Formulaic language*).

Tačiau tai, kad žodis apibrėžiamas taip skirtingai, yra ne tik teorinio lygmens problema. Tai yra ir praktinio pobūdžio problema, nulemianti žodyno dydžio matavimo vienetus – t. y. kas žodyno dydžio teste bus skaičiuojama kaip žodis? (Read 2000; Nation 2013). Būtent dėl skirtingų žodžio apibrėžimų ir skirtingų žodyno dydžio matavimo vienetų tyrėjų pateikiami žodyno dydžio skaičiavimai skiriasi drastiškai. 1981 m. pateiktoje tyrimų apžvalgoje mokslininkai Richardas Andersonas ir Peteris Freebody atskleidė, kad JAV universitetų studentų žodyno dydis svyruoja nuo 15 000 iki 200 000 žodžių (Read 2000, 84). Kol nusistovėjo tradicija matuoti žodyno dydį lemomis arba žodžių lizdais, mokslininkai turėjo atsakyti į daugybę klausimų: ką daryti su tarnybiniais žodžiais (angl. *Function words*), homografais, didesniais leksiniais vienetais, tikriniais pavadinimais, terminais, pavyzdžiui, *juodieji serbentai*, ar kolokacijomis, pavyzdžiui, *juoda kava* ir pan.

Ilgainiui nusistovėjo du pagrindiniai žodyno dydžio matavimo vienetai: lemos ir žodžių lizdai (angl. *Word family*). Žodžių lizdą sudaro pamatinis žodis ir jo dariniai kartu su visomis kaitybinėmis formomis, pavyzdžiui, žodžio *ramus* lizdą sudaro žodžiai *ramybė, rimti, nurimęs, ramintoja, nerimas* etc. Lemą sudaro pagrindinė žodžio forma (angl. *Base word*) ir jos kaitybinės formos, priklausančios tai pačiai kalbos daliai (Nation 2013, 10; Miralpeix 2020, 191). Pavyzdžiui, žodžio formos *artėti, artėja, artėdavo, artės* priklauso tai pačiai lemai *artėti* (daiktavardžio atveju tai būtų vienaskaitos vardininkas), nes turi tą pačią pagrindinę formą, tą pačią šaknį ir visi yra veiksmažodžiai. Taigi žodyno dydžio tyrimuose žodis dažniausiai reiškia lemą arba žodžių lizdą. Žodyno dydžio skaičiavimas lemomis reiškia didesnę skaičių, žodžių lizdais – mažesnę. Ties šiomis sąvokomis buvo apsisota siekiant

palyginti testų rezultatus, nes naudojant skirtingus skaičiavimo vienetus, patikimas palyginimas neįmanomas.

Dauguma žinomiausių anglų kalbos žodyno dydžio testų atliekami naudojant žodžių lizdus kaip matavimo vienetą (Webb, Nation, 2017; Webb, 2021): Žodyno lygių testas (angl. *Vocabulary Levels Test*) (Nation, 1983; Schmitt et al., 2001; Webb et al., 2017), Žodyno dydžio testas (angl. *Vocabulary Size Test* (Coxhead et al., 2015; Nation, Beglar, 2007)). Vieni žinomiausių šios srities mokslininkų Nationas ir Meara (2020) teigia, jog receptyviojo žodyno dydžio tyrimams tinkamiausias matavimo vienetas yra būtent žodžių lizdas. Pasak Nationo (2019, 207), jei skaitytojui yra žinomas vienas ar daugiau žodžių lizdai priklausančių žodžių ir žmogus išmano elementarią tai kalbai būdingą žodžių darybą, jis gebės suprasti ir kitus susijusius žodžių lizdo narius. Siekiant palyginti skirtingus žodyno dydžio skaičiavimo vienetus, mėginta paskaičiuoti, kiek lemų sudaro žodžių lizdą (Miralpeix 2019, 192) – padauginus anglų kalbos žodžių lizdų skaičių iš 1,6, gaunamas apytikslis lemų skaičius. 2013 metais atlikto tyrimo apžvalgoje mokslininkai Jamesas Miltonas ir Jeanine Treffers-Daller (2013, 158) rašo, kad „Žodžių lizdas yra nusistovėjęs žodyno dydžio skaičiavimo vienetas, atspindintis tai, kaip žodžiai yra saugomi mentaliniame žodyne (angl. *Mental lexicon*) ir padedantis pateikti universalius ir įtikinamus skaičius apie žodyno dydį bei jo augimą“.

Tačiau 2020–2022 metais žodyną tyrinėjantys mokslininkai pradėjo intensyviai diskutuoti, kuris žodyno dydžio matavimo vienetas – lemos ar žodžių lizdai – yra tinkamiausias žodyno dydžio tyrimams (Brown, Stoeckel, Mclean, Stewart 2020; Batia Laufer 2021; Stuart Webb 2021). Pasak Stuardo Webbo (2021), žodžių lizdus kaip žodyno vienetą geriausia naudoti kalbų mokyme – žodžiai greičiau išmokstami, kuomet žodžių lizdo centre esantis žodis pristatomas kartu su savo kaitybinėmis ir darybinėmis formomis. Pasak jo, tam pačiam žodžių lizdai priklausančius žodžius yra lengviau išmokyti nei tarpusavyje nesusijusius. Tuo tarpu žodyno dydžio matavimui labiau tinka mažesnis leksinis vienetas – lema. Pasak Webbo (2021) ir Brown (2020), žodyno dydžio skaičiavimas lemomis leidžia tiksliau apskaičiuoti žodyno dydį. Skaičiuojant žodyno dydį žodžių lizdais remiamasi prielaida, kad žmogus, suprasdamas žodžių lizdo centre esančio žodžio reikšmę, supranta ir visus jo derivatus. Tačiau ši prielaida nėra patvirtinta moksliniais tyrimais ir žodžio reikšmės žinojimas nebūtinai reiškia, kad žmogus atpažins ir darybines to žodžio formas (Kremmel 2016; Webb 2021; Laufer 2021). Neaišku, kiek žodžių lizdo centre esančio žodžio reikšmės supratimas leidžia numanyti derivatų reikšmę skaitant ar klausant tekstą. Be to, mokslininkų Norberto Schmitto ir Benjaminio Kremmelio 2016 m. (p. 391) atliktas tyrimas atskleidė, jog

tyrimo dalyviai nesusiejo pamatinio žodžio ir jo derivatų reikšmės, nors pamatinio žodžio (angl. *Base word*) reikšmė jiems buvo žinoma. Žodyną tyrinėjantis mokslininkas Džonas Readas (2000, 19) taip pat atkreipia dėmesį, kad kai kurie žodžiai turi tą pačią šaknį, priklauso tam pačiam žodžių lizdui, bet jų reikšmės nutolusios. Pavyzdžiui, anglišką žodis *society* (liet. *visuomenė*) - tam pačiam žodžių lizdui priklauso tokie žodžiai kaip *social*, *unsocial*, *socially* (liet. *socialus*, *nesocialus*, *socialiai*), bet ir tokie reikšmės nutolę žodžiai kaip *socialite* (liet. *visuomenininkas*) ar *societal* (liet. *visuomeninis*). Be to, pasak Browno (2020), esama empirinių duomenų, rodančių, kad anglų kalbos (kaip svetimšios) vartotojai gali suprasti lemas, tačiau stokoja morfologinių žinių, kurios leistų suprasti visus žodžių lizdo centre esančio žodžio darinius. Be to, dariniai sudaro didelę įvairių tekstų dalį, ir jų reikšmės nežinojimas gali apsunkinti teksto suvokimą. Taigi, anot Browno (2020), žodžių lizdas nėra tinkamas žodyno dydžio matavimo vienetas – tikėtina, kad žodyno dydį matuojant žodžių lizdais, žmogaus žodyno žinios yra pervertinamos. Be to, yra sudėtinga nuspręsti, kurie žodžiai turi būti įtraukiami į žodžių lizdą, o kurie ne (Nation 2013). Reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad žmogaus žodynui plečiantis, žodžių, kuriuos jis įtraukia į žodžių lizdą, skaičius didėja (Nation, Meara 2020). Taigi žodžių lizdo ribos atrodo gana nepastovios, o tai gali trukdyti tiksliai apskaičiuoti žodyno dydį.

Mokslininkė Batia Laufer mano, kad prielaida apie morfologinių žinių trūkumą yra nepagrįsta (2021, 965). Ji atkreipia dėmesį, kad Browno minimi empiriniai duomenys buvo surinkti tyrinėjant pradedančiuosius mokyti anglų kalbos ir nedaug pažengusius (angl. *Low-intermediate*) kalbėtojus. O tokio kalbos lygio vartotojų duomenys neatspindi bendros besimokančiųjų situacijos ir visų kalbos mokėjimo lygių. Pasak Laufer (2021, 966), jei besimokantysis po kelerių metų kalbos studijų nemato ryšio tarp žodžių *agree* ir *agreement* (liet. *sutarti* ir *sutartis*), verta pergaltoti mokymo metodus, o ne atsisakyti žodžių lizdo kaip žodyno dydžio matavimo vieneto. Be to, anglų kalboje dominuoja tai, ką Laufer vadina *Derived cores* – tai dažniausiai vartojami žodžių lizdo dariniai, o jie išmokstami holistiškai, nesigilinant į morfologijos ir žodžių darybos taisykles. Laufer taip pat pasiūlė naują terminą – išplėstasis (angl. *Extended*) ir branduolio (angl. *Nuclear*) žodžių lizdas. Tačiau galima daryti prielaidą, jog papildomo žodyno dydžio matavimo vieneto įvedimas dar labiau apsunkintų ir taip sudėtingą rezultatų palyginimą.

Be to, Laufer ir Cobbas (2020) teigia, kad darybinių elementų įvairovė nėra tokia didelė, kad apsunkintų darinių reikšmės supratimą. Mokslininkų tyrimas parodė, kad mokiniams skirtuose skaitiniuose esantys dariniai yra sudaryti su keturiais darybos elementais

(angl. *Affixes*), o akademinuose tekstuose rasti dariniai sudaryti naudojant dvylika darybos elementų, iš kurių trys pasitaiko dažniausiai. Pavyzdžiui, anglų kalboje trys dažniausi priešdėliai – *un, re, in* – aptinkami pusėje visų priešdėlius turinčių žodžių (Block, Mangieri 2006). Šie priešdėliai turi aiškią leksinę reikšmę ir padeda suprasti visą žodį. Taigi, pasak Laufer, tie patys pasikartojantys darybos elementai padeda suprasti daugumą žodžių lizdo žodžių.

Taip pat mokslininkai atkreipia dėmesį į skirtingą žodžių lizdo dydį skirtingose kalbose (Segbers, Schroeder 2017; Vilkienė, Vilkaitė-Lozdienė 2022). Kalbos, turinčios turtingą morfologinę sistemą, tokios kaip lietuvių ar vokiečių kalba, turi ir daugiau kaitybinių formų ir derivacinių galimybių. Kitaip tariant, galimybė kurti darinius lietuvių kalboje yra didesnė nei, pavyzdžiui, anglų kalboje. Taigi žodyno dydžio matavimas žodžių lizdais neleidžia palyginti skirtingų kalbų vartotojų žodyno dydžio, nes žodžių lizdo dydis skirtingose kalbose yra skirtingas. Tuo tarpu mažesnio kalbinio vieneto, šiuo atveju – lemos, pasirinkimas leistų šį palyginimą atlikti.

Webbas (2021) žodyno dydžio matavimo vieneta siūlo rinktis priklausomai nuo kalbos mokėjimo lygio. Anot jo, lemos labiau tinka pradedantiesiems kalbos vartotojams, dar negebantiems atpažinti sąsajų tarp skirtingų žodžio formų. Tuo tarpu žodžio lizdus kaip žodyno dydžio matavimo vieneta patariama naudoti patyrusių kalbos vartotojų tyrimams, darant prielaidą, kad tokie vartotojai išmano konkrečios kalbos kaitybines ir darybines ypatybes. Tačiau skirtingų matavimo vienetų naudojimas skirtingų grupių žodyno tyrimuose dar labiau apsunkintų rezultatų palyginamumą. Taip pat natūraliai kyla klausimas, kur šiame kontinuuame priskirti gimtakalbius vaikus, šio konkretaus tyrimo atveju, 11–12 metų gimtakalbius lietuvių kalbos vartotojus.

Šiame tyrime kaip žodyno dydžio skaičiavimo vienetas pasirinkta lema. Visų pirma, vaikai dar nėra įgudę kalbos vartotojai, tad negalima teigti, kad suprasdami žodžių lizdo centre esančio žodžio reikšmę vaikai automatiškai supranta ir kitų žodžių lizdo žodžių reikšmes. Tai rodytų ir asmeninė darbo autorės patirtis dirbant mokykloje: 11–12 metų amžiaus vaikams gana sudėtinga pamatyti sąsajas tarp to paties žodžių lizdo žodžių. Pavyzdžiui, penktokai, neseniai išsiaiškinę žodžio *suvešėti* reikšmę, kitame sakinyje nesuprato žodžio *vešli* (barzda). Antra, Lietuvoje jau atliktuose žodyno dydžio tyrimuose (Vilkienė et al. 2019) žodyno dydžio matavimui buvo naudotos lemos. Taigi vienodo matavimo vieneto naudojimas suteiks galimybę palyginti tyrimų rezultatus. Trečia, lietuvių kalbai būdinga turtinga morfologinė sistema, todėl ir žodžių lizdas gali būti didesnis nei, pavyzdžiui, anglų

kalboje. Tad žodyno dydžio skaičiavimas lemomis leis tiksliau apskaičiuoti mokinių žodyno dydį. Ketvirta, lemos kaip skaičiavimo vieneto apibrėžimas yra universalesnis, tuo tarpu skirtingų mokslininkų darbuose pateikiami skirtingi žodžių lizdo apibrėžimai (Vilkaitė-Lozdienė et al. 2022). Galiausiai, Lietuvoje nėra sukurtas žodžių lizdų sąrašas, kurį būtų galima naudoti tyrimo tikslais.

1.3.2. Žodyno dydžio tyrimo įrankiai

Žodyno dydžio apskaičiavimas yra kompleksinė užduotis, kuri apima ne tik žodyno dydžio skaičiavimo vieneto nustatymą, bet ir tyrimo įrankio pasirinkimą bei sudarymą. Žmogaus receptyviojo žodyno dydis matuojamas naudojant skirtingus testus. Visuose juose žodynas vertinamas pagal gebėjimą susieti duoto žodžio formą su reikšme⁷ (Read 2000, 2019). Pirmieji žodyno dydžio tyrimai buvo atliekami sudarant testus pagal žodynus–leidinius. Anot žodyną tyrinėjančio mokslininko Reado (2000), toks žodyno dydžio matavimo įrankis nepasiteisina, nes žodyne neatsispindi žodžio vartojimo dažnumas. Taip pat, pavyzdžiui, paprastų, dažnai vartojamų žodžių aprašymas dėl jų daugiareikšmiškumo užima daugiau vietos žodyne nei retai vartojamų žodžių. Todėl pagal žodyną–leidinį sudaryto testo rezultatai negali tiksliai įvertinti žodyno dydžio. Vėliau tyrimuose pradėti naudoti dažniniai žodžių sąrašai, t. y. į testus įtraukiami žodžiai iš skirtingų dažninio žodžių sąrašo lygmenų. Paprastai kalbant, žodžiai, naudojami tokiuose tyrimuose, nėra konkretūs specialiai parinkti žodžiai.

Ankstesniame skyriuje aptartą žodyno dydžio tyrimų rezultatų įvairovę galima paaiškinti ne tik skirtingais žodyno dydžio matavimo vienetais, bet ir skirtingais tyrimo įrankių formatais (Read 2000, 155–6). Svarbu atkreipti dėmesį, kad pati testo struktūra gali lemti jo rezultatus (Miralpeix 2019; Nation, Meara 2020). Pavyzdžiui, žodžio kontekstas gali būti svarbus atpažįstant žodį. Anot Miralpeix (2019, 199), testuose su pasirenkamais atsakymais (kuomet žodis pateikiamas sakinyje), tyrimo dalyviai gali surinkti daugiau taškų negu tuose, kur žodis pateikiamas izoliuotai, t. y. be sakinio konteksto kaip, pavyzdžiui,

⁷ Klausimas, ką reiškia žinoti žodį, yra labai platus ir problemiškas. Receptyviojo žodyno dydžio testuose surenkami duomenys apie tai, ar žmogus žino, ką reiškia tam tikras žodis, t. y. ar geba susieti žodžio formą su reikšme. Juose nesigilinama į tai, kaip giliai žmogus šį žodį supranta, pavyzdžiui, ar žino jo vartojimo kontekstą, ar gebėtų šį žodį tinkamai vartoti. Šie klausimai nagrinėjami tiriant žodyno gylį, taip pat yra aktualūs mokymosi kontekste, kur mokytojas iš tiesų gali įvertinti, kaip giliai jo mokiniai supranta tam tikrus žodžius.

Taip/Ne testuose. Visgi, žodyno dydžio tyrimuose naudojamų testų įvairovė nėra didelė. Standartiniai testo formatai yra šie (Read 2000):

1. Žodžių susiejimas su jų apibrėžtimis (angl. *Matching*).
2. Testai su pasirenkamais atsakymais (angl. *Multiple-choice items*).
3. Taip/ne žodžių sąrašai (angl. *Yes/no checklists*), kuriuose testą atliekantis žmogus pažymi, ar žino tą žodį, ar ne.

Vienas populiariausių žodyno matavimo įrankių yra Žodyno lygio testas (angl. *Vocabulary levels test*), kurį devintojo dešimtmečio pradžioje sukūrė mokslininkas Paulas Nationas iš Viktorijos universiteto Velingtone, Naujojoje Zelandijoje. Schmittas, Schmitt ir Claphamas 2001 m. pristatė atnaujintą šio testo versiją (Schmitt et al. 2001; Webb, Sasao, Balance 2017). Testas buvo sukurtas pirmiausia kaip pagalbiniė priemonė mokytojams, siekiantiems sukurti tinkamą žodyno mokymo programą. Taip pat šis testas buvo naudojamas kaip diagnostinis imigrantų vaikų žodyno vertinimo įrankis (Read 2000). Žodyno lygių testą sudaro penkios dalys, atspindinčios penkis žodžių dažnumo lygius anglų kalboje: pirmieji 2000 žodžių, 3000 žodžių, 5000 žodžių, daugiau kaip 5000 žodžių ir 10 000 žodžių. Teste reikia susieti pateiktus žodžius (žodžiai pateikiami grupelėse po šešis) su tinkamomis apibrėžtimis (renkantis iš trijų) (angl. *Matching*). Šis testas pirmiausia skirtas žodyno lygio, o ne žodyno dydžio nustatymui, t. y. padeda nustatyti, į kurį žodžių dažnumo lygį (angl. *Frequency level*) besimokantysis turi susitelkti.

Kitas įsitvirtinęs žodyno dydžio matavimo įrankis yra testas su pasirenkamais atsakymais (angl. *Multiple choice answers*). Žinomiausias iš jų – Žodyno dydžio testas⁸ (angl. *Vocabulary Size Test*, Nation, Beglar 2007; Coxhead et al. 2015). Šį testą sudaro pasirenkami atsakymai, kur tikrinamas žodis pateikiamas jo konteksto neapibrėžiančiame sakinyje. Pavyzdžiui:

laikas: Jie turi daug <laiko>.

a pinigų

b maisto

c valandų

d draugų

⁸ Žodyno dydžio ir žodyno lygio testų pavyzdžių galima rasti paspaudus šią nuorodą: <https://www.wgtn.ac.nz/lals/resources/paul-nations-resources/vocabulary-tests>

Pasak mokslininko Reado (2000), šių testų sukūrimas reikalauja daug laiko. Be to, sakiniai, kurie paaiškina žodį, gali būti nesuprantami testuojamajam.

Trečiasis testų tipas – Taip/ne testai (angl. *Yes/no checklists*) (Meara, Buxton 1987). Teste pateikiamas žodžių sąrašas ir testą atliekančio žmogaus prašoma ties kiekvienu žodžiu įsivertinti, ar jis šį žodį žino, ar ne. Šio formato testai iš dalies laikomi įsivertinimo (angl. *Self-assessment*) užduotimis – juose žmogus pats nusprendžia, ką pažymėti, t. y. realios žmogaus žinios apie žodį nėra patikrinamos. Šiuose testuose pasitikima testą atliekančio žmogaus sąžiningumu ir gebėjimu įsivertinti. Svarbu atkreipti dėmesį, jog ir naudojant aukščiau aptartus testus išlieka tikimybė, jog testą atliekantis žmogus mėgins atspėti teisingą atsakymą ir žinios bus pervertintos – tyrimai atskleidžia, jog 12–21 proc. testų atlikčių žinios būna pervertintos (Kremmel, Schmitt 2016). Siekiant rezultatų validumo į Taip/ne testus įtraukiama pseudožodžių. Galimas toks skaičiavimas: jei žmogus pažymi pseudožodį kaip žinomą, testo rezultatas mažėja, t. y. iš pažymėtų tikrų žodžių skaičiaus atimamas pažymėtų pseudožodžių skaičius. Kraštutiniu atveju, jei „Taip“ pažymėta prie to paties skaičiaus teisingų ir pseudožodžių, testo rezultatas bus lygus nuliui, tačiau tai nebūtinai reikš, kad testuojamasis nežino žodžių. Tai reikš, kad testo atsakymai neleidžia pagrįstai vertinti žodyno dydžio (Read 2000, 131). Pasak mokslininkų Scmitto, Jiango ir Grabe (2011, 31), tokios formulės (angl. *Adjustment formula*) naudojimo nauda nėra iki galo aiški, tad šie mokslininkai savo atliktame tyrime šia formule nesirėmė ir iš tyrimo tiesiog pašalino dalyvius, pažymėjusius per daug pseudožodžių. Lietuvoje vykdytame vyresnių klasių mokinių žodyno dydžio tyrime tyrimo dalyvių testo rezultatas dėl pažymėtų pseudožodžių taip pat nebuvo mažinamas. Tiesiog buvo suskaičiuota, kiek tikrų žodžių pažymėjo tiriamieji. Taip bus elgiama ir šiame darbe. Nepaisant diskusijos dėl rezultatų skaičiavimo metodikos, mokslininkai Taip/ne testus laiko patikimu žodyno dydžio tyrimų įrankiu (Meara, Buxton 1987; Schmitt et al. 2011; Zhang et al. 2020).

Taip/ne žodyno matavimo įrankis dabar daugiausia naudojamas suaugusiųjų svetimosios kalbos tyrimuose. Tačiau jo ištakos yra būtent vaikų gimtosios kalbos žodyno dydžio tyrimai. Anot mokslininkų Andersono ir Freebody (Read 2000), Taip/ne testai pašalina visas nesusijusias užduotis, kurios jauniems skaitytojams ar prastai skaitantiems žmonėms gali trukdyti pademonstruoti savo žinias⁹. Būtent atliekant vaikų žodyno tyrimus į testus 1983 metais pirmą kartą buvo įtraukti pseudožodžiai (tai atliko minėti mokslininkai Andersonas ir

⁹ Vaikams iki aštuonerių metų amžiaus rekomenduojamas paveikslėlių pagrindu sukurtas Žodyno dydžio testas (Anthony, Nation 2021 <https://www.laurenceanthony.net/software/pvst/>).

Freebody). Reikia atkreipti dėmesį, kad šie pirmieji gimtakalbių vaikų tyrimai buvo sutelkti ne tiek į viso žodyno dydį, kiek į tam tikros temos žodžių išmanymą. Vėliau Taip/ne tyrimai buvo pradėti taikyti antrosios kalbos tyrimuose. Taip/ne formato testų naudojimas vaikų tyrimuose yra vertinamas nevienareikšmiškai. Teigiama, kad Taip/ne testai labiau parodo, kad vaikas yra matęs tą žodį (angl. *Familiarity*), pavyzdžiui, knygoje, o ne tai, kad jis iš tikrųjų tą žodį supranta (Read 2000, 89). Tačiau Taip/ne testai laikomi paprasčiausiu žodyno tyrimų formatu. Juos nesudėtinga sukurti, atlikti ir tikrinti (Read 2000; Vilkienė, Vilkaitė-Lozdienė 2022). Kuo paprasčiau respondentui atlikti testą, tuo didesnę žodžių skaičių galima pateikti teste per testui skirtą laiką. Žodyno tyrėjas Nationas (1993, 36) metodologiniuose patarimuose taip pat pataria naudoti kuo paprastesnį testo formatą, jog kuo daugiau klausimų būtų įmanoma atsakyti per trumpą laiką, neikvojant energijos nesusijusioms užduotims. Šis patarimas, darbo autorės nuomone, puikiai tinka vaikų žodyno tyrimams. Žinoma, Taip/ne testai neparodo žodyno žinių gylio. Tačiau matuojant žodyno dydį rūpimas klausimas yra bendras žodyno poveikslas, jo dydis, o ne žinios apie atskirus žodžius. Dėl aukščiau aptartų priežasčių – paprasto atlikimo ir nesusijusių užduočių pašalinimo – šiam 11–12 metų amžiaus vaikų žodyno dydžio tyrimui pasirinktas būtent Taip/Ne testo formatas. Be to, Lietuvoje 2019 metais atliktame vyresnių klasių mokinių žodyno tyrime (Vilkienė et al. 2019) buvo naudojamas Taip/ne testas. Taigi vienodo testavimo įrankio naudojimas užtikrins patikimesnį tyrimo rezultatų palyginimą.

2. 5–6 klasių mokinių žodyno dydžio tyrimas

Šiame darbe tirtas 5–6 klasių mokinių žodyno dydis. Toliau aptariama, kaip vaikų žodynas buvo matuojamas: kaip sudarytas tyrimo įrankis, tyrimo imtis ir eiga. Galiausiai aprašomi tyrimo rezultatai.

2.1. Tyrimo įrankiai

2.1.1. Žodyno dydžio testo sudarymas

Šio darbo tikslas – apskaičiuoti 5–6 klasių mokinių žodyno dydį. Kaip detalai aptarta 1.3.2 skyriuje, apytiksliam žodyno dydžio apskaičiavimui reikia specialaus įrankio. Taigi

tyrimo tikslais buvo sudarytas žodyno dydžio testas. Tačiau norint parengti žodyno dydžio testą, visų pirma, reikalingas tinkamas tekstynas, pagal kurį būtų sudarytas lemuotas dažninis žodžių sąrašas, iš kurio būtų atrenkami žodžiai testui. Lietuvoje vaikų literatūros tekstynas neegzistuoja, tad toks tekstynas buvo sudarytas specialiai šiam tyrimui. Tekstyno duomenys surinkti tyrimo autorės, o patį tekstyną ir lemuotą dažninį žodžių sąrašą padėjo sudaryti kitas kalbotyros studijų magistro studentas Ignas Rudaitis.

Vaikų literatūros tekstyną sudarė dvi dalys:

1. Didžiausios Lietuvoje suaugusiųjų, vaikų ir paauglių literatūros leidyklos „Alma littera“ paskolintos grožinės literatūros knygos, skirtos 7–14 metų amžiaus vaikams ir paaugliams;
2. 5–6 klasių mokiniams privalomi bei rekomenduojami grožinės literatūros tekstai, kurių dauguma nurodyti lietuvių kalbos ir literatūros pagrindinio ugdymo bendrojoje programoje (2016). Suskaitmeninti tekstai buvo pasiskolinti iš skaitmeninės bibliotekos, kuri sukurta įgyvendinant projektą „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas“ ir buvo viešai prieinama internete¹⁰.

Vaikų literatūros tekstyno dalį, sudarytą pagal leidyklos „Alma littera“ grožinės literatūros tekstus, sudarė 3 616 743 žodžiai iš 166 knygų. Antrąją tekstyno dalį, sudarytą iš programoje nurodytų kūrinių, sudarė 1 228 426 žodžiai iš 47 knygų. Knygų sąrašas ir kiekvienos knygos žodžių skaičius pateikiamas 1 priede. Taigi į tekstyną įtrauktos vaikų laisvalaikio ir mokykloje skaitomos knygos, o jų proporcija tekстыne buvo atitinkamai 75 ir 25 procentai. Bendras tekstyno dydis – 4 845 169 žodžių.

Pagal dažninį žodžių sąrašą buvo parengtas lemuotas dažninis žodžių sąrašas. Žodžių sąrašo lemovimas yra atliekamas tam, kad kaitybinės žodžio formos būtų skaičiuojamos kaip viena lema. Lemos kaip skaičiavimo vieneto pasirinkimas smulkiai aprašytas 1.3.1. skyriuje. Tyrimo tikslais parengtą lemuotą dažninį žodžių sąrašą sudarė 89 395 lemos.

Kitas metodologinis žingsnis buvo nuspręsti, kokia dalis žodžių iš lemuoto dažninio žodžių sąrašo bus naudojama tyrimo įrankio (žodyno dydžio testo) sudarymui. Pasak žodyną tiriančio mokslininko Paulo Nationo (1993, 31), testo sudarymui naudojamas žodžių sąrašas

¹⁰ Šiuo metu skaitmeninės bibliotekos nuoroda internete nebeįrengta dėl atnaujinamų lietuvių kalbos ir literatūros pagrindinio ugdymo bendrųjų programų.

turi būti didesnis nei vidutinis testuojamo žmogaus žodynas. Tai padeda užtikrinti, kad žodyno dydis nebūtų apskaičiuotas neteisingai ir dirbtinai sumažintas. Pavyzdžiui, jei išsilavinusio gimtakalbio žodyną sudaro apie 20 000 žodžių lizdų, žodžių sąrašas, naudojamas testo sudarymui, turėtų būtų apie 30 000 žodžių lizdų (Nation 1993, 31). Vilniaus universiteto mokslininkų (Vilkienė et al. 2019, 37) atlikto tyrimo duomenimis, vidutinis gimtakalbio vienuoliktos klasės mokinio žodyno dydis yra 52 800 lemu. Testo parengimui naudotą lemuotą dažninį žodžių sąrašą sudarė 80 000 žodžių (Vilkienė et al. 2019, 28). Kaip minėta, Lietuvoje jaunesnio mokyklinio amžiaus mokinių žodyno dydis nėra tirtas, tad buvo remtasi 2017 m. Vokietijoje (Segbers, Schroder) atlikto mokinių žodyno dydžio tyrimo duomenimis. Šis tyrimas atskleidė, kad vidutinis 11 metų mokinio (Lietuvoje tai atitiktų penktos klasės mokinių amžių) žodyno dydis yra – 25 694 lemos, 13 metų mokinio¹¹ (Lietuvoje tai atitiktų septintos klasės mokinių amžių) žodyno dydis – 38 029 lemos (Segbers, Schroeder 2017, 307). Remiantis mokslininko Nationo suformuluota metodologine prielaida, kad testo sudarymui naudojamų žodžių sąrašas turėtų būti apie 50 procentų didesnis nei vidutinis testuojamo žmogaus žodyno dydis, ir siekiant apsisaugoti, kad gimtakalbiai mokiniai nesusidurtų su „lubų“ efektu, šiame tyrime buvo nuspręsta naudoti 50 000 žodžių iš lemuoto dažninio žodžių sąrašo.

Kitas svarbus žingsnis – teste naudojamų žodžių atranka. Pirmiausia turėjo būti nuspręsta, kiek žodžių bus įtraukta į žodyno dydžio testą. Tyrimai rodo, jog kuo didesnis teste tikrinamų žodžių skaičius, tuo tikslesni yra tyrimo rezultatai (Nation 1993, 36). Pavyzdžiui, jei į tyrimą įtraukiama 1200 žodžių, paklaida lygi vos dviem procentams. Kuo mažesnis teste naudojamų žodžių skaičius, tuo tyrimo rezultatų paklaida didėja, pavyzdžiui, jei teste tikrinama 100 žodžių, paklaida yra lygi aštuoniems procentams (Nation 1993, 36). Tačiau į testą nerekomenduojama įtraukti šimtų žodžių, nes tai apsunkintų testo atlikimą. Nationas (1993, 36) pataria naudoti paprastą testo dizainą, kuriame žodžiai būtų patikrinami per trumpą laiką be pernelyg didelio kognityvinio įsitraukimo. Be to, pasak mokslininko (Nation 1993, 37), siekiant tikslesnių tyrimo rezultatų, svarbiau yra išlaikyti tokią proporciją – trumpas tikrinamų žodžių sąrašas ir kuo didesnė tyrimo dalyvių grupė, o ne didelis tikrinamų žodžių sąrašas ir maža tyrimo dalyvių grupė. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į žodžio poziciją dažniniame žodžių sąrašo – dažniau pasikartojančius žodžius žmonės moka geriau nei tuos, su kuriais susiduria retai (Tomasello 2003). Mokslininkas Nationas (1993, 38) rekomenduoja į žodyno dydžio testą įtraukti tokį patį žodžių skaičių iš kiekvieno dažnumo lygmens, taip

¹¹ 12 metų amžiaus mokiniai (Lietuvoje tai atitiktų šeštos klasės mokinių amžių) Vokietijoje atliktame tyrime nedalyvavo.

užtikrinant, kad tiek dažni, tiek retai vartojami žodžiai teste būtų pasiskirstę tolygiai. Taigi atsižvelgiant į mokslininkų pateiktas metodologines rekomendacijas, kitų tyrimų patirtį ir tyrimo dalyvių amžių, nuspręsta į šio tyrimo žodyno dydžio testą įtraukti 100 žodžių iš lemuoto dažninio žodžių sąrašo. Taigi šio tyrimo tikslais žodyno dydžio testui atsitiktinės atrankos būdu (kompiuterio funkcija) iš 50 000 dažninio lemu sąrašo buvo atrinkta 100 žodžių – iš kiekvienos 500 sąrašo pagal dažnumą einančių žodžių grupės buvo atrinkta po vieną žodį. Sudarytas sąrašas tyrimo autorės buvo peržiūrėtas ir patikrintas.

Tuomet į žodyno dydžio testą buvo įtraukta 30 pseudožodžių. Pseudožodžiai yra netikri lietuvių kalbos žodžiai, atitinkantys fonotaktinius ir morfologinius lietuvių kalbos principus, pavyzdžiui, *nevaliacija*. Pseudožodžių įtraukimo į testą motyvacija detaliau aprašoma skyriuje 1.3.2. Bendro sutarimo, kiek pseudožodžių turėtų būti įtraukta į Taip/ne žodyno testą, nėra (Beckmans et al. 2001 cit. iš Zhang et al. 2020, 5). Įprastai pseudožodžiai sudaro nuo 25 iki 50 procentų visų sąrašo žodžių (Pellicer-Sánchez & Schmitt 2012 cit. iš Zhang et al. 2020, 5). Schmitto, Jiang ir Grabe tyrime (2011) pseudožodžiai sudarė penktadalį (20 proc.) visų sąrašo žodžių. Kitų mokslininkų tyrimuose pseudožodžiai sudarė apie ketvirtadalį (25 proc.) žodyno teste pateiktų žodžių (Zhang et al. 2020; Segbers, Schroder 2017). Taigi susipažinus su kitų tyrėjų darbais, nuspręsta į žodyno dydžio testą įtraukti 30 pseudožodžių, tai sudarė 23 proc. visų testo žodžių. Tyrime naudojami pseudožodžiai buvo pasiskolinti iš Vilniaus universiteto mokslininkų (Vilkienė et al. 2019) sukurtų pseudožodžių sąrašo. Šis sąrašas pateikiamas 2 priede. Visi pseudožodžiai atitiko vardininko linksnį ir bendratį, kad sutaptų su teste naudojamų žodžių formomis. Pseudožodžiai buvo atsitiktine tvarka įterpti į testui atrinktų tikrų žodžių sąrašą. Taigi žodyno dydžio testą sudarė 100 žodžių ir 30 pseudožodžių, iš viso 130 punktų. Visas žodyno dydžio testas pridedamas 3 priede.

Siekiant patikrinti testui skiriamą laiką, testo apimtį ir instrukcijų aiškumą su tiriamos amžiaus grupės mokiniais, žodyno dydžio testas buvo išbandytas su 20 penktokų – tyrimo autorės mokinių. Atlikus bandomąjį tyrimą, paaiškėjo, kad vidutinė testo atlikimo trukmė – 15 min. Testas buvo trumpai aptartas su kiekvienu mokiniu: mokinių buvo paklausta, ar pritrūko/nepitrūko energijos baigiant atlikti testą, kaip sekėsi, kai kurių buvo paprašyta paaiškinti kokio nors pažymėto kaip suprantamo žodžio reikšmę ir pan. Paaiškėjo, kad nė vienam vaikui energijos nepitrūko. Iš vaikų atsakymų buvo matyti, kad vaikai vertinosi sąžiningai: paprašyti paaiškinti tokius žodžius kaip *litanija*, *sugriežti* (jei šiuos žodžius pažymėjo kaip žinomus), paaiškindavo. Testas mokiniams nebuvo per lengvas, nes liko nemažai nepažymėtų žodžių. Po testo išbandymo buvo nuspręsta tyrimo dalyvius iš karto

perspėti, kad testas pateikiamas ant abiejų lapo pusių, ir užtikrinti, kad anksčiau užduotį pabaigę vaikai nebruzdėtų ir netrukdytų dar nebaigusiems.

2.1.2. Sociolingvistinis klausimynas

Šiame tyrime buvo siekiama ne tik pamatuoti tiriamųjų žodyno dydį, bet ir išanalizuoti galimas žodyno dydžio įvairovės priežastis. Tam buvo sudarytas trumpas sociolingvistinis klausimynas. Kelta hipotezė, kad vaikų skaitymo įpročiai turi reikšmingos įtakos žodyno dydžiui ir teksto suvokimui. Siekiant išsiaiškinti, dėl kokios priežasties vaikai dažniausiai skaito, į sociolingvistinį klausimyną buvo įtraukti tokie trys teiginiai:

- skaitau grožinę literatūrą savo malonumui;
- skaitau grožinę literatūrą, nes reikia mokyklai;
- skaitau grožinę literatūrą, nes liepia tėvai.

Šiais klausimais buvo siekiama iširti, ar ir kaip skaitymo intencija, t. y. priežastis, kodėl skaitoma, yra susijusi su vaikų žodyno dydžiu bei skaitymo gebėjimais.

Kitas sociolingvistinio klausimyno tikslas buvo išsiaiškinti, kaip dažnai vaikai skaito, t. y. kiek laiko vidutiniškai per dieną skaito grožinę literatūrą, nesvarbu, ar savo malonumui, ar užduotims lietuvių kalbos namų darbams, ar dėl kitų priežasčių. Siekta suprasti, kaip skaitymui skiriamas laikas susijęs su žodyno pločiu ir skaitymo gebėjimais. Į sociolingvistinį klausimyną taip pat buvo įtrauktas klausimas apie kalbą namuose: kokia kalba daugiausia bendraujate su tėvais? Šio klausimo tikslas – padėti išsiaiškinti, ar bendravimas su tėvais keliomis kalbomis daro įtaką vaiko žodyno dydžiui. Į klausimyną taip pat buvo įtraukti klausimai, susiję su skirtingais kalbos vartojimo kontekstais: ar mokinys skaito lietuviškai žurnalus, tekstus internete, ar žiūri televiziją, filmus, laidas internete lietuviškai, ar klauso dainų lietuvių kalba. Respondentai taip pat turėjo nurodyti savo amžių, lytį ir klasę, į kurią dabar eina. Klausimyną sudarė iš viso devyni klausimai.

Sociolingvistinio klausimyno, skirto jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams, pateikiamų klausimų formuluotės ir atsakymų variantai turi būti atidžiai apgalvoti. Tyrimai rodo, kad skirtingi atsakymų formatai, tokie kaip „Taip/ne“ ar Likerto skalės pasirinkimai, nulemia jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikų atsakymus. Mokslininkai Davidas Melloras ir Kathleena Moore 2013 metais vykdytame tyrime lygino 6–13 metų amžiaus vaikų atsakymus į tuos pačius klausimus, surinktus naudojant skirtingą Likerto skalės formatą. Paaikškėjo, kad

sudėtingiausia jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams suprasti skaičiais išreikštus atsakymus (pavyzdžiui, *1 – visiškai sutinku, 5 – visiškai nesutinku*), lengviau suprasti žodžiais išreikštus atsakymus (pavyzdžiui, *niekada, dažnai, etc.*) (p. 375). Tačiau net ir čia 10–13 m. vaikų atsakymų sutapimas su „Taip/ne“ atsakymais, kurie tyrime buvo naudojami kaip atskaitos taškas, buvo tik 73 proc. Skaičiais išreikštų atsakymų sutapimas su „Taip/ne“ atsakymais buvo vos 10–37 proc. (p. 375). Remiantis minėto tyrimo išvadomis, šiame tyrime buvo nuspręsta naudoti žodinių Likerto skalės variantą (*niekada, retai, kartais, dažnai, visada*).

Sociolingvistinis klausimynas taip pat buvo išbandytas su tyrimo autorės mokiniais. Klausimų formuluotės vaikams neaiškumų nekėlė, tad pakeitimų klausimyne atlikta nebuvo. Nuspręsta tyrimo dalyviams pirmiau pateikti žodyno testą, o tada – sociolingvistinį klausimyną, nes žodyno dydžio testo atlikimas reikalauja didesnio susikaupimo. Sociolingvistinis klausimynas kartu su žodyno dydžio testu pateikiamas 3 priede.

2.1.3. Teksto suvokimo testas

Vienas iš tyrimo tikslų buvo nustatyti, kaip mokamų žodžių skaičius lemia teksto suvokimą. Taigi siekiant įvertinti tiriamųjų teksto suvokimo gebėjimus, tyrime buvo naudojamas teksto suvokimo testas. Kelta hipotezė, kad didesnis mokamų žodžių skaičius lemia geresnį teksto suvokimą. Tyrimo dalyviams buvo pateiktas 2016 m. Nacionalinio mokinių pasiekimų patikrinimo 6 klasės teksto suvokimo testas. Testas, jo vertinimo instrukcija ir testo charakteristika yra laisvai prieinami Nacionalinės švietimo agentūros interneto puslapyje¹². Teksto suvokimo teste mokiniams pateikti du skirtingo tipo (grožinis ir negrožinis) tekstai ir 26 klausimai (20 klausimų apie pirmąjį tekstą ir 6 apie antrąjį tekstą). Teksto suvokimo testas atitiko svarbų skaitymo testų sudarymo principą – kad teksto suvokimo vertinimo testai turi įtraukti skirtingo tipo užduotis (Schmitt et al. 2011, 32). Teksto suvokimo teste buvo pateikti dviejų tipų klausimai: su pasirenkamais atsakymais ir įrašomais atsakymais. Iš 26 klausimų 16 klausimų buvo su pasirenkamais atsakymais ir 10 – su įrašomais atsakymais. Testo atlikimui skiriamos 45 minutės.

Testo klausimai atitiko keturias pagrindines teksto suvokimo sritis:

- informacijos radimą (7 klausimai);
- išvadų darymą (7 klausimai);

¹² <https://www.nsa.smm.lt/egzaminai-ir-pasiekimu-patikrinimai/nmpp/uzduotys/>

- analizavimą (8 klausimai);
- interpretavimą ir vertinimą (4 klausimai).

Testas pradedamas nuo lengvesnių klausimų, kuriuose reikia rasti aiškiai tekste pateiktą informaciją, vėliau pereinama prie sudėtingesnių – analizės, interpretavimo gebėjimų reikalaujančių – klausimų.

2.2. Tyrimo dalyviai

Tyrimo dalyvavo trijų lietuviškų Vilniaus mokyklų 5–6 klasių mokiniai. Į tyrimą buvo įtrauktas 101 mokinys, iš kurių 40 penktokų ir 61 šeštokas. Viena iš tyrimo dalyvavusių šeštų klasių yra tyrimo autorės mokiniai (19 mokinių). Tyrimas vykdytas vienoje valstybinėje ir dviejose privačiose mokyklose (atitinkamai 44 ir 57 mokiniai). Tyrimo dalyvavo 51 mergaitė, 46 berniukai ir 3 vaikai, savo lytį nurodę kaip „Kita“; 1 mokinys savo lyties nenurodė. Vidutinis penktos klasės mokinių amžius – 11 metų, vidutinis šeštos klasės mokinių amžius – 12 metų. Tyrimo dalyvių duomenys yra anonimizuoti, mokyklų pavadinimai neatskleidžiami. 1 lentelėje pateikiami svarbiausi faktai apie tyrimo dalyvius: klasė, mokyklos tipas ir mokinių skaičius.

1 lentelė. Informacija apie tyrimo dalyvius

<i>Klasė</i>	<i>Mokyklos tipas</i>	<i>Mokinių skaičius</i>
Penkta	Valstybinė	21
Penkta	Privati	19
Šešta	Valstybinė	23
Šešta	Privati	19
Šešta	Privati (tyrimo autorės mokiniai)	19

2.3. Tyrimo eiga

Tyrimas buvo vykdomas 2023 metų kovą trijose Vilniaus mokyklose, viena iš mokyklų – tyrimo autorės darbovietė. Dėl galimybės atlikti tyrimą kitose dviejose mokyklose

buvo susitarta tarpininkaujant bendriems pažįstamiems. Tyrime dalyvavo tik tėvų sutikimus dėl dalyvavimo tyrime pateikę mokiniai. Susitikimo pradžioje tyrimo dalyviams buvo pristatytas tyrimo tikslas ir paaiškinta, kaip atlikti žodyno dydžio testą bei pildyti klausimyną. Tyrimo dalyvių buvo prašoma žymėti tik tuos žodžius, kuriuos jie supranta¹³. Tyrimo dalyviai taip pat buvo perspėti apie į testą įtrauktus pseudožodžius ir supažindinti su rezultatų skaičiavimo metodika. Tyrimą mokiniai pradėjo nuo žodyno dydžio testo, nes ši užduotis reikalauja daugiau susikaupimo. Atlikę testą, mokiniai pildė sociolingvistinį klausimyną. Tyrimo atlikimo trukmė buvo apie 20 min. Kitą dieną, jau dalyvaujant tik mokytojai, mokiniai atliko teksto suvokimo testą, kuriam atlikti buvo skirtos 45 minutės.

Teksto suvokimo testo atsakymai buvo išanalizuoti ir įvertinti. Atsakymai į atvirus teksto suvokimo testo klausimus buvo vertinami remiantis pateikta testo vertinimo instrukcija. Visgi galutiniai sprendimai dėl vertinimo buvo priimti tyrimo autorės, daugiausia atsižvelgiant į vertinimo vienodumo užtikrinimą. Tačiau tai gali būti laikoma vertinimo ribotumu, nes paprastai atvirų klausimų vertinimui pasitelkiami bent keli specialistai. Testo atsakymai buvo vertinami kaip teisingi arba neteisingi, už teisingą atsakymą skiriamas vienas taškas. Didžiausias taškų skaičius – 32. Šis skaičius tyrimo autorės buvo paverstas 100 procentų ir galutiniai tyrimo dalyvių teksto suvokimo testo rezultatai šiame darbe yra pateikiami procentine išraiška.

Žodyno dydžio testo rezultatas buvo apskaičiuotas iš pažymėtų žodžių skaičiaus atimant pažymėtų pseudožodžių skaičių, taigi suskaičiuojant, kiek tikrų žodžių teste pažymėjo mokiniai. Tada, siekiant apskaičiuoti apytikrą žodyno dydį, teste surinktų taškų skaičius dauginamas iš 500. Taigi didžiausias testo rezultatas galėjo būti 50 000 žodžių.

Tyrimo metu surinkti kiekybiniai duomenys (žodyno dydžio testo ir teksto suvokimo testo rezultatai bei sociolingvistinio klausimyno atsakymai) buvo sukoduoti, suvesti į *Excel* programą ir paruošti statistinei analizei. Tuomet tyrimo duomenys buvo analizuojami aprašomosios ir išvadų statistikos metodais. Išvadų statistikoje pasitelktas tiesinės regresijos modeliavimo metodas. Duomenų analizei naudota R programa (R Core Team 2013).

¹³ Teigiama, kad žodyno dydžio testo versijos, kuriose mokinys privalo prie kiekvieno žodžio parašyti, ar jį žino, ar ne (t. y. žymėti *ne* prie žodžių, kurių nežino), paprastai labiau pervedina žinias (Eyckmans et al. 2007 cit. iš Vilkienė et al. 2019, 30).

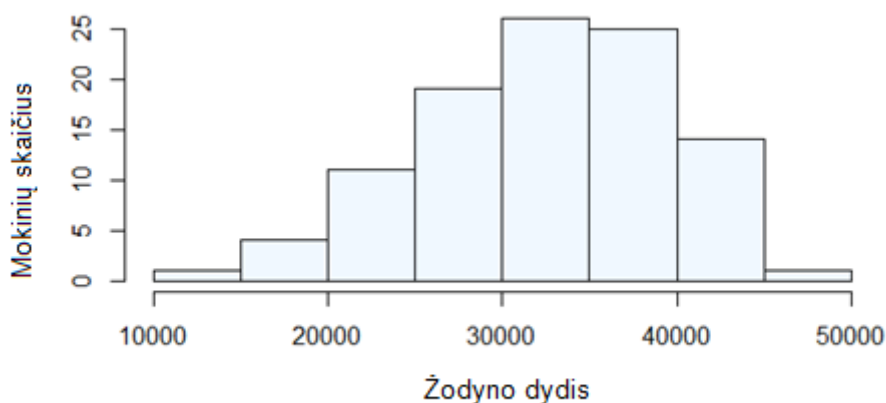
2.4. Tyrimo duomenų analizė

2.4.1. 5–6 klasių mokinių lietuvių kalbos žodyno dydis

Duomenų analizės rezultatai atskleidė, kad vidutinis 5–6 klasių mokinių žodyno dydis yra 32 822 žodžiai, mažiausias – 13 500 žodžių, didžiausias – 45 500 žodžių. 5–6 klasių mokinių žodyno dydis pateikiamas 2 lentelėje ir pavaizduotas 1 paveiksle.

2 lentelė. 5–6 klasių mokinių žodyno dydžio pasiskirstymas

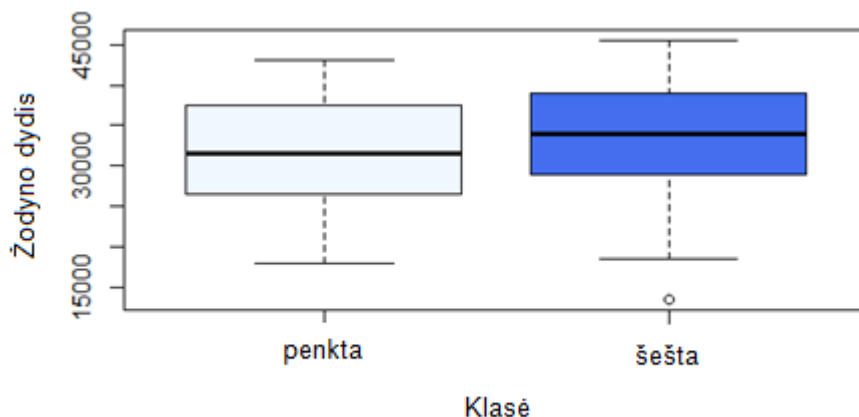
	<i>Mažiausias žodyno dydis</i>	<i>Pirmasis kvartilis</i>	<i>Vidutinis žodyno dydis</i>	<i>Standartinis nuokrypis</i>	<i>Mediana</i>	<i>Trečiasis kvartilis</i>	<i>Didžiausias žodyno dydis</i>
5–6 klasių mokiniai	13 500	28 500	32 822	7129	33 500	38 500	45 500

1 pav. 5–6 klasių mokinių žodyno dydžio histograma

Kaip matyti 1 paveiksle, mokinių žodyno dydžio histograma yra nedaug pasislinkusi į dešinę. Tai rodo, kad daugiau mokinių yra sukaupę didesnę žodyno dydį. Akivaizdu, jog labai menką ar didžiausią žodyną sukaupusiųjų – visai nedaug.

Penktos klasės mokinių vidutinis žodyno dydis yra 31 450 žodžių, šeštos klasės mokinių vidutinis žodyno dydis yra 33 721 žodis. Šie duomenys grafiškai pavaizduoti 2 paveiksle.

2 pav. 5–6 klasių mokinių žodyno dydis pagal klasę

2017 m. Vokietijoje atliktame vaikų žodyno dydžio tyrime buvo nustatyta, kad 11 metų vaikų žodyno dydis (Lietuvoje 11 metų vaikai yra penktokai) yra 25 694 žodžiai (Segbers, Schroeder 2017, 307). Taigi Lietuvos penktos klasės mokinių žodyno dydis yra kiek didesnis nei to paties amžiaus mokinių vokiečių kalbos žodyno dydis. Tačiau Vokietijos trylikamečių vaikų (Lietuvoje tai būtų septintos klasės mokinių) žodyno dydis – 38 029 žodžiai¹⁴ (Segbers, Schroeder 2017, 307). Taigi įvertinus lietuviškų mokyklų dvylikamečių (šeštokų) ir Vokietijos mokyklų trylikamečių žodyno dydį, skaičiai atrodo panašūs. Žinoma, skirtingų kalbų žodyno dydžių palyginimas yra problemiškas dėl skirtingos kalbų morfologinės sistemos. Tuo tarpu Vilniaus universiteto mokslininkų 2019 metais atliktame tyrime nustatyta, kad vienuoliktoko gimtakalbio lietuvių kalbos kalbėtojo žodynas yra 52 799 žodžiai (Vilkienė et al. 2019, 31). Šiuo atveju skirtumas tarp vidutinio šeštoko ir vienuoliktoko lietuvių kalbos žodyno dydžio yra apie 19 000 žodžių. Vadinasi, per kitus penkerius metus šeštoko lietuvių kalbos žodynas turėtų didėti vidutiniškai po 3800 žodžių per metus arba po 10 žodžių per dieną.

¹⁴ Vokietijoje vykdytame tyrime dvylikamečiai nedalyvavo. Ši amžiaus grupė atitiktų Lietuvos šeštos klasės mokinių amžių.

2.4.2. Veiksniai, lemiantys žodyno dydį

Kaip aptarta ankstesniame skyriuje, panašaus amžiaus vaikų žodyno dydis gerokai skiriasi (mažiausias 5–6 klasių mokinių žodyno dydis – 13 500 žodžių, didžiausias – 45 500 žodžių). Tyrime siekta išsiaiškinti, kas lemia mokinių žodyno dydį, t. y. nuo kokių veiksnių priklauso vaikų žodyno skirtumai. Šiuo tikslu atlikta tiesinė regresinė duomenų analizė, į kurią kaip galimai žodyno dydį lemiantys veiksniai buvo įtraukti tokie nepriklausomi kintamieji: klasė, lytis, mokyklos tipas, vidutinis skaitymui skiriamas laikas, kalba, kuria daugiausia bendraujama su tėvais, priežastys, dėl kurių vaikas galimai skaito grožinę literatūrą (savo malonumui, mokyklai ar liepus tėvams), tekstų skaitymas internete, žurnalų skaitymas, filmų žiūrėjimas, televizijos ar laidų internete žiūrėjimas bei dainų klausymas. Žodyno dydis duomenų analizėje buvo priklausomas kintamasis.

Pirmasis tiesinės regresijos modelis (angl. *Linear Model*) buvo sudarytas įtraukiant visus aukščiau minėtus nepriklausomus kintamuosius. Tuomet buvo vertinamas kiekvieno iš nepriklausomų kintamųjų statistinis reikšmingumas ($p < 0,05$). Tada statistiškai nereikšmingi kintamieji buvo paeiliui pašalinti iš modelio, kol jame liko tik statistiškai reikšmingi nepriklausomi kintamieji, t. y. kintamieji, darantys statistiškai reikšmingą poveikį žodyno dydžiui.

Atlikus regresinę analizę paaiškėjo, kad statistiškai reikšmingi nepriklausomi kintamieji, darantys įtaką žodyno dydžiui, yra šie: lytis, mokyklos tipas, grožinės literatūros skaitymas savo malonumui, grožinės literatūros skaitymas mokyklai ir laidų žiūrėjimas internete. Statistiškai reikšmingi kintamieji detaliau paaiškinti 3 lentelėje ir 5–7 paveiksluose.

3 lentelė. Žodyno dydžio modelis

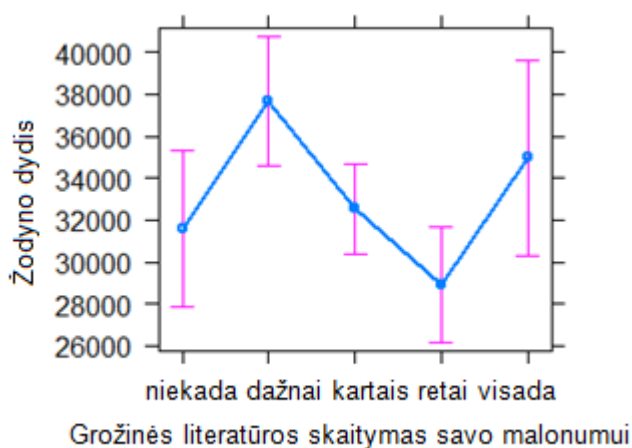
	<i>Koeficientas</i>	<i>Standartinė paklaida</i>	<i>t vertė</i>	<i>p vertė</i>
Laisvasis narys	36359,9	2982,2	12,2	<0,001***
Lytis (mergaitė)	3525,8	1429,7	2,5	=0,016 *
Mokyklos tipas (valstybinė)	-5134,9	1334	-3,8	=0,00023 ***
Grožinės literatūros skaitymas savo malonumui (dažnai)	6106,8	2487,5	2,5	=0,016 *
Grožinės literatūros skaitymas mokyklai (retai)	-7091,6	3170,3	-2,2	=0,028 *
Laidų žiūrėjimas internete (retai)	-4270,2	1715,4	-2,5	=0,015 *
<i>F = 3,667, df (15, 84) p<0,001 R² = 0,3957</i>				

Vienas iš tyrimo tikslų buvo ištirti, kaip žodyno dydis susijęs su skaitymo įpročiais. Primintina, kad viena iš tyrimo prielaidų buvo, kad ilgesnis skaitymui skiriamas laikas lemia ir didesnę žodyną, nes taip vaikas susiduria su didesniu naujų žodžių skaičiumi. Duomenų analizė atskleidė, kad laikas, skiriamas grožinės literatūros skaitymui, nedaro reikšmingos įtakos žodyno dydžiui. Taigi šio tyrimo rezultatai nesutampa su plačiai įsigalėjusia nuomone, kad skaitymas yra pagrindinis žodyno augimo šaltinis (Nagy 1988). Tačiau skaitymui skiriamo laiko įtakos žodyno augimui tvirtai negalima paneigti dėl tam tikro sociolingvistinės apklausos ribotumo: apklausa leido sužinoti apie pačių vaikų deklaruojamus skaitymo įpročius, tačiau tai nėra tiesioginis realybės atspindys. Duomenų analizė taip pat atskleidė, kad reikšmingos įtakos žodyno dydžiui neturėjo ir žurnalų ar tekstų internete skaitymas. Šie duomenys sutampa su 2013 m. atlikto tyrimo duomenimis: tyrime buvo tirtas Anglijos universitetų studentų žodyno dydis ir jų skaitymo įpročiai (Milton, Treffers-Daller 2013). Minėto tyrimo išvadose teigiama, kad per metus perskaitomų knygų skaičius ir laikraščių skaitymas neturi reikšmingos įtakos tiriamųjų žodyno dydžiui (Milton, Treffers-Daller 2013, 164).

Iš priežasčių, kodėl skaitoma – savo malonumui, mokyklai ar liepus tėvams – reikšmingą įtaką žodyno dydžiui daro skaitymas savo malonumui. Mokinių, kurie dažnai

skaito grožinę literatūrą savo malonumui, žodynas yra 6107 žodžiais didesnis už vaikų, kurie atsakė niekada neskaitantys grožinės literatūros savo malonumui, vidutinį žodyno dydį. Taigi šie skaičiai rodo akivaizdžią skaitymo savo malonumui naudą. Skaitymo savo malonumui svarbą pripažįsta ir žymus skaitymą tyrinėjantis mokslininkas Nationas (2012). Pasak jo, vienas svarbiausių plataus, didelės apimties skaitymo (angl. *Extensive reading*) elementų yra būtent skaitymo teikiamas malonumas, kiti svarbūs elementai – tai didelė tekstų apimtis, tekstai pasirenkami paties skaitytojo ir tekste yra ne daugiau kaip penki procentai nežinomų žodžių (Nation 2012, 219)¹⁵. Ekstensyvų skaitymą mokslininkas laiko itin svarbiu veiksmu kalbos mokymesi apskritai.

Tuo tarpu skaitymas liepus tėvams nedaro reikšmingos įtakos žodyno dydžiui. Grožinės literatūros skaitymas mokyklai daro įtakos, kurią sunku interpretuoti: duomenų analizė rodo, kad grožinę literatūrą mokyklai retai skaitančių vaikų žodynas yra 7092 žodžiais mažesnis nei vaikų, kurie niekada neskaito grožinės literatūros mokyklai. Taigi matyti, kad skaitymo savo malonumui ryšys su žodyno dydžiu yra teigiamas, o tekstų skaitymas mokyklai tam tikru atveju neigiamai susijęs su žodyno dydžiu. Vis dėlto tiek viena, tiek kita grupė skaito tekstus mokyklai retai arba niekada, todėl svarbu tai, kad skaitymo mokyklai išpročiai nedaro reikšmingos įtakos mokinių žodyno dydžiui, kai lyginamos dažnai ar visada ir niekada mokyklai neskaitančių mokinių grupės. Priešingai, skaitymas savo malonumui skiria šias grupes. Skaitymo savo malonumui įtaka iliustruojama 3 paveiksle.

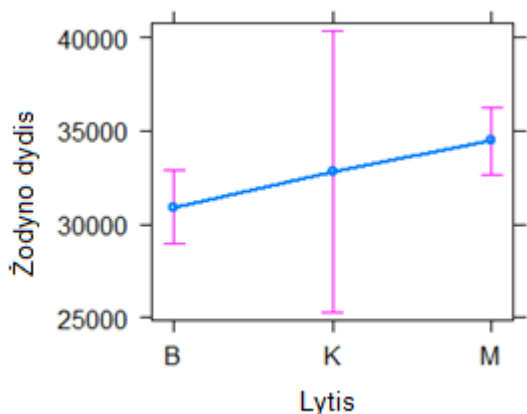

3 pav. Grožinės literatūros skaitymo savo malonumui įtaka mokinių žodyno dydžiui

¹⁵ Originali citata anglų kalba pateikiama čia: *Extensive reading refers to the reading of large numbers of texts largely chosen by the learners where there are 5% or less unknown running words. It should aim to be a pleasurable activity with a focus on the quantity of enjoyable reading.*

Regresinė duomenų analizė rodo, kad laidų žiūrėjimas internete taip pat daro įtakos mokinių žodyno dydžiui: retai laidas internete žiūrinčių vaikų žodynas yra 4270 žodžių mažesnis nei vaikų, kurie niekada nežiūri laidų internete. Taigi vaikų, kurie niekada nežiūri laidų internete, žodynas yra didesnis nei tų, kurie žiūri laidas internete retai. Tokiu atveju laidos internete gali būti laikomos žodyną mažinančiu veiksniu. Tačiau šio veiksnio įtaką yra itin sudėtinga interpretuoti dėl pernelyg plataus sąvokos „laida internete“ turinio ir šį neapibrėžtumą galima laikyti vienu iš tyrimo ribotumų.

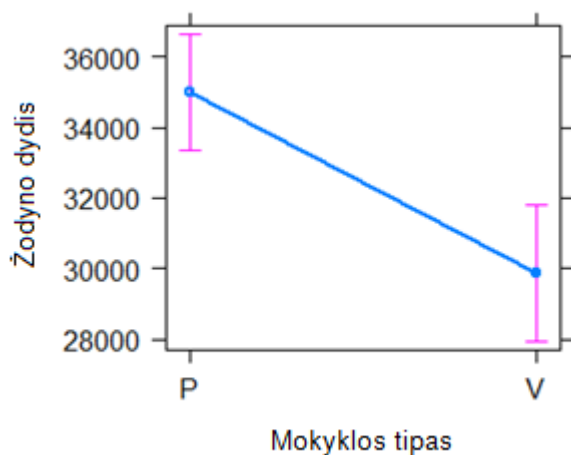
Duomenų analizės rezultatai taip pat parodė, kad reikšmingą įtaką žodyno dydžiui daro vaiko lytis. Mergaitės mokėjo vidutiniškai 3526 žodžiais daugiau negu berniukai. Ši tendencija sutampa su 2019 m. Vilniaus universiteto mokslininkų atlikto tyrimo rezultatais: lietuviškų gimnazijų merginų ir vaikinių žodyno dydžiai skiriasi statistiškai reikšmingai, merginų žodyno vidurkis viršija bendrą grupės žodyno dydžio vidurkį, o vaikinių – yra žemesnis (Vilkienė et al. 2019, 33). Lyties veiksnio svarba yra ne kartą patvirtinta ir kitų mokslininkų atliktuose žodyno tyrimuose. Pavyzdžiui, mokslininko Yongqi Gu 2002 m. atliktame tyrime, kuriame dalyvavo 645 Pekino universiteto studentai, taip pat atrasta, kad skirtumas tarp merginų ir vaikinių žodyno dydžio yra statistiškai reikšmingas, ir merginų žodynas yra didesnis nei vaikinių (p. 51). Lyties veiksnio įtaka pavaizduota 4 paveiksle.

4 pav. Lyties (*B* – berniukas, *K* – kita, *M* – mergaitė) įtaka mokinių žodyno dydžiui

Duomenų analizės rezultatai taip pat parodė, kad reikšmingą įtaką žodyno dydžiui daro ir mokyklos tipas (valstybinė ar privati). Valstybinės mokyklos mokiniai vidutiniškai mokėjo 5135 žodžiais mažiau nei privačių mokyklų mokiniai. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šio tyrimo tikslas nebuvo išsiaiškinti privačių ir valstybinių mokyklų mokinių žodyno dydžio

skirtumus, t. y. tyrimo imtis nebuvo subalansuota taip, kad ji būtų reprezentatyvi šiuo požiūriu. Tačiau mokyklos tipas buvo įtrauktas į regresinę analizę kaip vienas iš galimai žodyno dydį veikiančių nepriklausomų kintamųjų. Atlikus duomenų analizę paaiškėjo, kad šis veiksnys yra statistiškai reikšmingas (žr. 5 paveikslą).

5 pav. Mokyklos tipo įtaka mokinių žodyno dydžiui

Duomenų analizės rezultatai atskleidė, kad nemaža dalis tirtų nepriklausomų kintamųjų, tokie kaip filmų ir televizijos žiūrėjimas lietuvių kalba, dainų klausymas lietuvių kalba neturėjo statistiškai reikšmingos įtakos žodyno dydžiui. Statistiškai nereikšmingas buvo ir faktas, ar su tėvais bendraujama lietuvių kalba, ar keliomis kalbomis. Kaip aptarta 2.4.1. skyriuje, 5 ir 6 klasės mokinių žodyno dydžio vidurkiai skiriasi, tačiau statistinė analizė parodė, kad turint tiek duomenų, negalima daryti išvados apie šio skirtumo statistinį reikšmingumą. Tačiau, kaip matyti iš šiame skyrelyje aprašytos duomenų analizės, tyrimo metu paaiškėjo ir nemaža dalis statistiškai reikšmingų veiksnių, darančių įtaką žodyno dydžiui. Duomenų regresinė analizė atskleidė, kad reikšmingą poveikį mokinio žodyno dydžiui turi lytis, mokyklos tipas ir grožinės literatūros skaitymas savo malonumui.

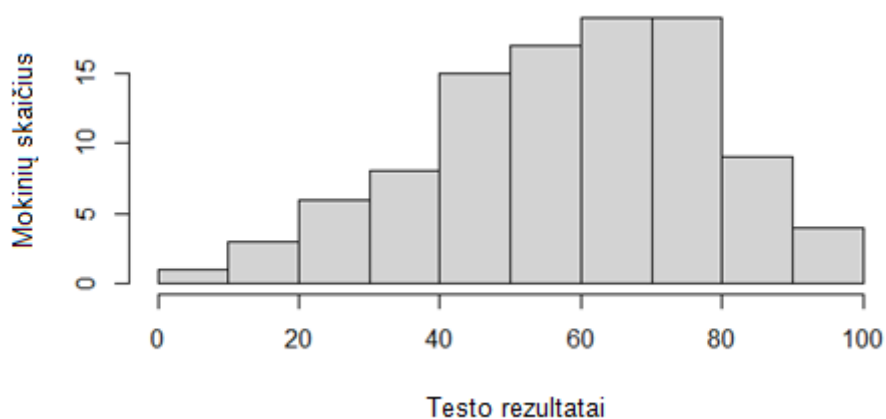
2.4.3. Veiksniai, lemiantys skaitymo testo rezultata

Primintina, kad šiame darbe siekta ne tik apskaičiuoti vidutinį 5–6 klasių mokinių žodyno dydį, bet ir išsiaiškinti, kaip žodyno dydis yra susijęs su skaitymo gebėjimais. Todėl

tyrime dalyvavę mokiniai atliko teksto suvokimo testą, kuris detaliau aprašytas skyriuje 2.1.3. Iš viso teste mokiniai galėjo surinkti 32 taškus. Šie taškai buvo paversti 100 proc. ir pagal tai atitinkamai buvo skaičiuojami mokinių testo rezultatai. Duomenų analizės rezultatai atskleidė, kad vidutinis 5–6 klasių mokinių teksto suvokimo testo rezultatas yra 59 proc., mažiausias – 9 proc., didžiausias – 97 proc. 5–6 klasių mokinių teksto suvokimo testo rezultatai pateikiami 4 lentelėje ir pavaizduoti 6 paveiksle.

4 lentelė. 5–6 klasių mokinių teksto suvokimo testo rezultatai

	<i>Mažiausias skaitymo testo rezultatas</i>	<i>Pirmasis kvartilis</i>	<i>Vidutinis skaitymo testo rezultatas</i>	<i>Standartinis nuokrypis</i>	<i>Mediana</i>	<i>Trečiasis kvartilis</i>	<i>Didžiausias skaitymo testo rezultatas</i>
5–6 klasių mokiniai	9	44	59	20	63	75	97

6 pav. Skaitymo testo rezultatų histograma

Siekiant išsiaiškinti, ar ir kaip žodyno dydis (įtraukiant ir kitus sociolingvistinius veiksnius) daro įtakos skaitymo gebėjimams, buvo atlikta regresinė analizė, į kurią įtraukti šie veiksniai: lytis, klasė, mokyklos tipas, žodyno dydis, priežastys, dėl kurių vaikas galimai skaito grožinę literatūrą (savo malonumui, mokyklai ar liepus tėvams), kalba, kuria

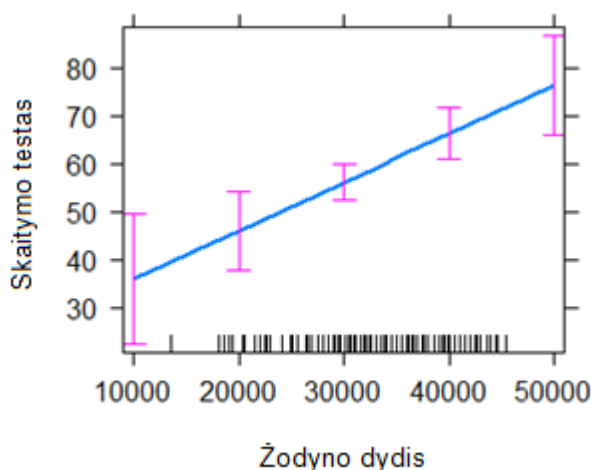
daugiausia bendraujama su tėvais, vidutinis skaitymui skiriamas laikas, tekstų skaitymas internete, žurnalų skaitymas, filmų žiūrėjimas, televizijos ar internete pasiekiamų laidų žiūrėjimas bei dainų klausymas. Teksto suvokimo testo rezultatas duomenų analizėje buvo priklausomas kintamasis. Kaip ir žodyno dydžio regresijoje, pirmasis tiesinės regresijos modelis buvo sudarytas įtraukiant visus aukščiau minėtus nepriklausomus kintamuosius. Tuomet buvo vertinamas kiekvieno iš nepriklausomų kintamųjų statistinis reikšmingumas ($p < 0,05$) ir statistiškai nereikšmingi kintamieji buvo paeiliui pašalinti iš modelio, kol jame liko tik statistiškai reikšmingi nepriklausomi kintamieji, t. y. kintamieji, darantys statistiškai reikšmingą poveikį teksto suvokimo testo rezultatui.

Atlikus regresinę analizę paaiškėjo, kad statistiškai reikšmingi nepriklausomi kintamieji, darantys įtaką skaitymo testo rezultatui, yra šie: žodyno dydis, laikas, skiriamas grožinės literatūros skaitymui, laidų žiūrėjimas internete, žurnalų skaitymas, grožinės literatūros mokyklai skaitymas ir grožinės literatūros savo malonumui skaitymas. Statistiškai reikšmingi kintamieji detaliau paaiškinti 5 lentelėje.

5 lentelė. *Skaitymo testo modelis*

	<i>Koeficientas</i>	<i>Standartinė paklaida</i>	<i>t vertė</i>	<i>p vertė</i>
Laisvasis narys	8,4	12,6	0,7	=0,506
Žodyno dydis	0,0010075	0,0002912	3,5	=0,000876 ***
Laikas grožinei literatūrai (daugiau kaip valanda)	28,8	10,6	2,7	=0,008 **
Grožinės literatūros skaitymas savo malonumui (kartais)	-20,6	7,1	-2,9	=0,005 **
Grožinės literatūros skaitymas mokyklai (dažnai)	21,1	8,7	2,4	=0,017 *
Grožinės literatūros skaitymas mokyklai (kartais)	20,3	8,2	2,5	=0,016 *
Žurnalų skaitymas (dažnai)	14,5	7,2	2	=0,047 *
Laidų žiūrėjimas internete (visada)	-21,8	8,9	-2,4	=0,017 *
$F = 3,128, df (21, 79) \quad p < 0,001 \quad R^2 = 0,454$				

Duomenų analizės rezultatai atskleidė, jog didžiausią įtaką skaitymo testo rezultatui daro vaiko žodyno dydis. Mokinys, kurio žodyno dydis yra vienu žodžiu didesnis negu kito, skaitymo testą atliko 0,001 proc. geriau. Tai reiškia, kad 1000 žodžių daugiau sukaupęs vaikas skaitymo teste surinko 1 proc. daugiau. Kaip matyti 7 paveiksle, ryšys tarp žodyno dydžio ir teksto suvokimo testo rezultatų yra laipsniškai didėjantis. Ši tendencija sutampa su žodyną ir skaitymą tyrinėjančių mokslininkų Schmitto, Jiango ir Grabe 2011 m. atlikto tyrimo duomenimis. Minėto tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti, kokio tipo ryšys egzistuoja tarp tekste žinomų žodžių procento ir teksto suvokimo testo rezultato. Tirta, ar pasiekus tam tikrą leksinės aprėpties ribą, teksto suvokimo rezultatai staigiai kyla į viršų, ar ryšys išlieka laipsniškas (p. 30). Tyrime dalyvavo 661 respondentas. Taigi šis didelės apimties tyrimas atskleidė, kad ryšys tarp žinomų teksto žodžių ir teksto supratimo, kai kalbama apie 90–100 proc. leksinę aprėptį, yra laipsniškai didėjantis (angl. *Consistent linear relationship*) ir žodyno dydžio riba, nuo kurios ženkliai gerėtų teksto suvokimo rezultatas, neegzistuoja (p. 39). Tokios pat prigimties ryšį atskleidė ir tyrimo autorės atliktas 5–6 klasių mokinių žodyno dydžio tyrimas: kuo daugiau žodžių turi sukaupęs mokinys, tuo geriau jam sekasi suvokti tekstą.

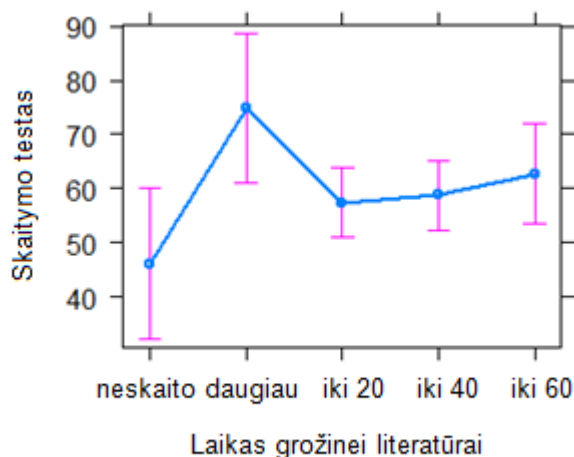

7 pav. Žodyno dydžio įtaka teksto suvokimo testo rezultatams

Laikas, skiriamas grožinės literatūros skaitymui, taip pat turi reikšmingos įtakos teksto suvokimo testo rezultatui. Vaikų, kurie per dieną vidutiniškai skaito grožinę literatūrą daugiau kaip valandą, skaitymo testo rezultatas yra 29 proc. didesnis nei vaikų, kurie atsakė visai neskiriantys laiko grožinės literatūros skaitymui. Įdomu tai, kad laikas, skiriamas grožinės

literatūros skaitymui, nedaro reikšmingos įtakos žodyno dydžiui, tačiau daro reikšmingą įtaką teksto suvokimui. Taigi ryšys tarp laiko, praleisto skaitant, ir teksto suvokimo yra teigiamas. Šio tyrimo rezultatai sutampa su mokslininko Nationo išvalgomis apie didelės apimties skaitymo naudą (2012). Anot mokslininko, daug skaitant gerėja skaitymo sklandumas ir didėja mokymosi pasiekimai (Nation 2012, 218).

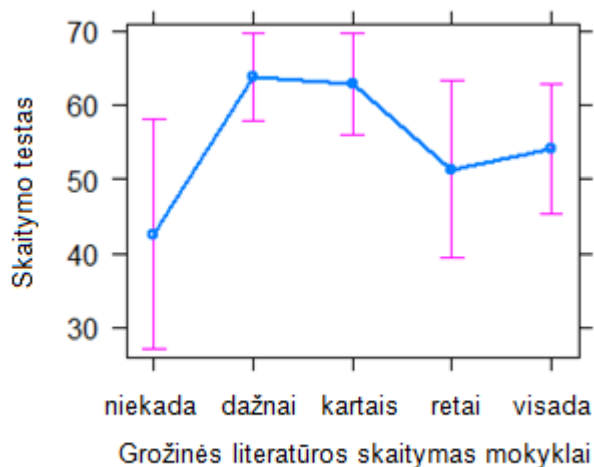
Svarbu atkreipti dėmesį, kad teksto suvokimas yra kompleksinis gebėjimas, kurį, be žodyno dydžio, lemia tokie skirtingi veiksniai kaip skaitymo sklandumas, morfologijos, sintaksės žinios, žanro ir temos išmanymas, gebėjimas daryti išvadas ir taikyti skirtingas skaitymo strategijas, motyvacija ir darbinė atmintis (Grabe, 2009; Koda, 2005, 2007 cit. iš Schmitt et al. 2011, 36). Ir nors šio tyrimo metu dėmesys buvo sutelktas į žodyno dydį bei jo sąsajas su skaitymo gebėjimais, tačiau galima daryti prielaidą, kad laikas, praleistas skaitant, lavina aukščiau išvardintus gebėjimus ir taip prisideda prie geresnio teksto suvokimo. Skaitymui skiriamo laiko ir teksto suvokimo testo rezultatų ryšys pavaizduotas 8 paveiksle.

8 pav. *Laiko, praleisto skaitant grožinę literatūrą, įtaka teksto suvokimo testo rezultatui*

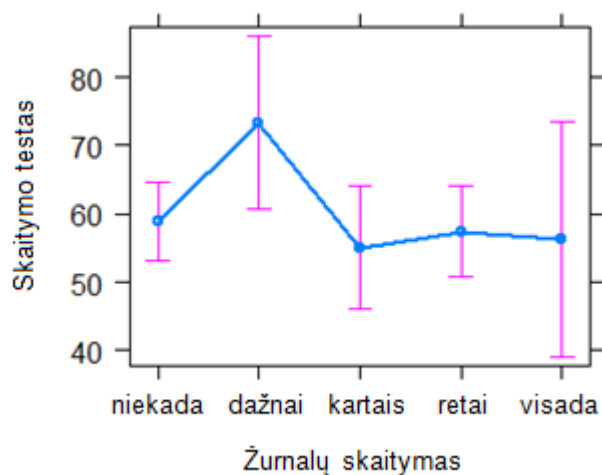
Grožinę literatūrą mokyklai dažnai skaitantys vaikai skaitymo teste surinko 21 proc. daugiau nei vaikai, niekada neskaitantys grožinės literatūros mokyklai. O vaikų, kartais skaitančių grožinę literatūrą mokyklai, skaitymo testo rezultatas buvo 20 proc. didesnis už tų, kurie literatūros mokyklai neskaito visai (žr. 9 paveikslą). Taigi abiem atvejais matomas teigiamas ryšys tarp literatūros skaitymo mokyklai ir teksto suvokimo testo rezultato. Panašiai kaip ir laiko skaitymui atveju, skaitymas mokyklai didina gebėjimą suvokti tekstą. Taip pat

atkreiptinas dėmesys, kad dalis mokyklai skaitomų tekstų ir jų aptarimo klausimų yra parengti panašiai kaip ir tyrime naudotas, nacionaliniam mokinių pasiekimų patikrinimui parengtas, teksto suvokimo testas. Tad galima daryti atsargią prielaidą, kad mokyklai skaitomi tekstai ir jų aptarimo klausimai galimai pripratina mokinius prie tam tikro skaitymo testo formato.

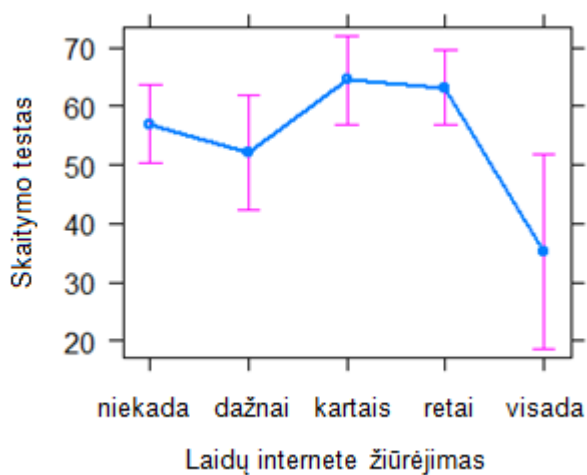
9 pav. Grožinės literatūros skaitymo mokyklai įtaka teksto suvokimo testo rezultatams

Statistiškai reikšmingą ir teigiamą įtaką skaitymo testo rezultatui daro ir dažnas žurnalų skaitymas. Dažnai žurnalus skaitančių vaikų teksto suvokimo testo rezultatas yra 15 proc. didesnis nei vaikų, kurie žurnalų neskaity. Nors šis rezultatas nėra toks aukštas kaip dažnai ir kartais mokyklai skaitančių vaikų skaitymo testų rezultatai, žurnalų skaitymo įtaka skaitymo gebėjimams yra teigiama. Ryšys tarp žurnalų skaitymo ir teksto suvokimo testo rezultatų pavaizduotas 10 paveiksle.

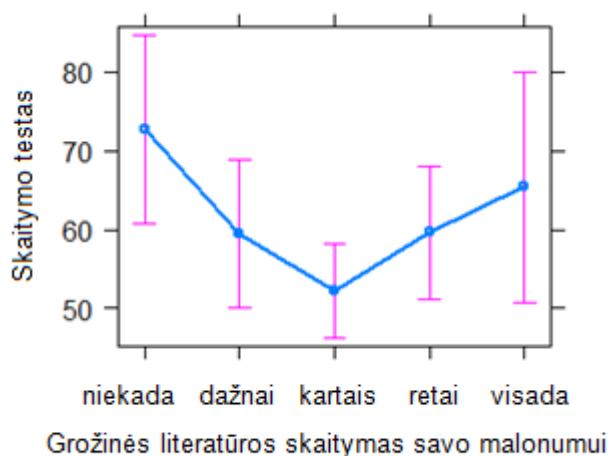
10 pav. Žurnalų skaitymo įtaka teksto suvokimo testo rezultatams

Tuo tarpu laidų žiūrėjimas internete neigiamai veikia skaitymo testo rezultatą: vaikai, kurie atsakė visada žiūrintys laidas internete, skaitymo teste surinko 22 procentais mažiau nei vaikai, niekada nežiūrintys laidų internete. Taigi laidų internete žiūrėjimas koreliuoja su žemesniu teksto suvokimo testo rezultatu (žr. 11 paveikslą). Panaši neigiama interneto laidų įtaka aptikta ir žodyno dydžio regresijoje, kur paaiškėjo, kad vaikų, kurie niekada nežiūri laidų internete, žodynas yra didesnis nei tų, kurie laidas internete žiūri retai, ir šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas. Kaip minėta, šį veiksnių interpretuoti gana sudėtinga, nes laidos internete sąvoka yra labai plati. Tai gali būti ir vaizdo įrašų turinys be reikšmingo leksinio turinio, ir laidos įprasta to žodžio prasme. Todėl patikimų išvadų apie laidų internete įtaką žodyno dydžiui ir teksto suvokimui padaryti negalima. Tačiau atmesti to, kad laidų internete žiūrėjimo įtaką reikėtų patyrinti išsamiau, taip pat negalima, nes neigiamas ryšys pastebėtas tiek žodyno dydžio, tiek skaitymo testo regresinėje analizėje.

11 pav. Laidų internete žiūrėjimo įtaka teksto suvokimo testo rezultatams

Daugiausia klausimų kelia grožinės literatūros skaitymo savo malonumui veiksnys. Šis veiksnys yra statistiškai reikšmingas, tačiau šią įtaką taip pat sudėtinga interpretuoti: grožinę literatūrą savo malonumui kartais skaitančių vaikų skaitymo testo rezultatas buvo 21 proc. mažesnis nei niekada grožinės literatūros savo malonumui neskaitančių vaikų (žr. 12 paveikslą). Žinoma, tai yra vaikų deklaruojamas kalbinis elgesys, o ne tiesiogiai pamatuotas vertinimas.

12 pav. *Grožinės literatūros skaitymo savo malonumui įtaka teksto suvokimo testo rezultatams*

Primintina, kad žodyno dydžiui šis veiksnys (skaitymas savo malonumui) darė reikšmingos teigiamos įtakos. Todėl įdomu, kad nėra reikšmingo šio veiksnio poveikio skaitymo gebėjimams. O štai skaitymas mokyklai, kaip aptarta anksčiau, atvirkščiai, skaitymo gebėjimams daro reikšmingos teigiamos įtakos. Tai rodo, kad tekstų skaitymas, pasirengimas pamokoms teigiamai veikia skaitymo gebėjimus, tačiau savarankiškas skaitymas savo malonumui tokio poveikio bent jau šio tyrimo dalyviams nedaro. Priešingai vyksta žodyno dydžio atveju. Taigi skaitymas savo malonumui plečia žodyną, tačiau nedaro teigiamo poveikio skaitymo gebėjimams. Viena iš galimų priežasčių, kodėl taip nutinka, gali būti ta, kad vaikai savo malonumui galbūt skaito lengvesnio turinio knygas, keliančias mažiau iššūkių nei tos, kurias privalo skaityti mokyklai. Tačiau, kaip minėta, skaitymo savo malonumui įtaką skaitymo gebėjimams interpretuoti sudėtinga.

Tokie nepriklausomi kintamieji kaip klasė, lytis, mokyklos tipas, kalba, kuria daugiausia bendraujama su tėvais, grožinės literatūros skaitymas liepus tėvams, tekstų skaitymas internete, filmų žiūrėjimas, televizijos laidų žiūrėjimas bei dainų klausymas statistiškai reikšmingos įtakos skaitymo testo rezultatui neturėjo.

Išvados

Šio tyrimo tikslas buvo ištirti 5–6 klasių gimtakalbių mokinių lietuvių kalbos žodyno dydį ir nustatyti jo ryšį su mokinių skaitymo gebėjimais, skaitymo įpročiais bei kitais sociolingvistiniais duomenimis. Atlikus tyrimą daromos tokios išvados:

1. Vienas iš tyrimo rezultatų yra gautas 5–6 klasių mokinių vidutinis lietuvių kalbos žodyno dydis – 32 822 žodžiai. Šis rezultatas papildo Lietuvoje gana neseniai pradėtus žodyno dydžio tyrimus ir suteikia atspirties tašką tolesniems žodyno dydžio tyrimams. Kiti jaunesnio amžiaus vaikų, paauglių ir suaugusiųjų žodyno dydžio tyrimai padėtų sudaryti bendrą lietuvių kalbos žodyno vystymosi paveikslą – t. y. nustatyti lietuvių kalbos žodyno vystymosi tempą skirtingais amžiaus tarpsniais.
2. Šis tyrimas rodo ryškius to paties amžiaus vaikų žodyno dydžio skirtumus: mažiausias mokinių žodyno dydis buvo 13 500 žodžių, didžiausias – 45 500 žodžių. Didelę svarbą šie duomenys įgyja vidurinės mokyklos kontekste. Žinios apie tai, koks žodyno dydis būdingas tam tikrai mokinių amžiaus grupei, padeda lengviau identifikuoti mokinius, kuriems mažesnis žodynas trukdo suvokti tekstą, suprasti mokymosi medžiagą ir patirti mokymosi sėkmę, ir sudaro pagrindą tikslingsoms žodyno mokymo veikloms, kurios reikšmingai sumažina vaikų žodyno dydžio skirtumus (Beck et al. 2013).
3. Tyrimo tikslas buvo ne tik nustatyti 5–6 klasių mokinių žodyno dydį, bet ir ištirti jį lemiančius veiksnius. Duomenų analizė atskleidė, kad reikšmingą poveikį mokinio žodyno dydžiui turi lytis ($p=0,016$). Mergaitės mokėjo vidutiniškai 3526 žodžiais daugiau negu berniukai. Ši tendencija sutampa su kitų mokslininkų atliktų tyrimų rezultatais (Gu 2002, Vilkienė et al. 2019).
4. Kitas žodyno dydį lemiantis veiksnys – grožinės literatūros skaitymas savo malonumui ($p=0,016$). Mokinių, kurie dažnai skaito grožinę literatūrą savo malonumui, žodynas yra 6107 žodžiais didesnis už vaikų, kurie atsakė niekada neskaitantys grožinės literatūros savo malonumui, vidutinį žodyno dydį. Taigi atliktas tyrimas patvirtina skaitymo savo malonumui naudą. Skaitymo malonumo įtaką žodyno plėtimui patvirtina ir skaitymą bei žodyną tyrinėjantis mokslininkas Paulas Nationas (2012). Skaitymo savo malonumui nauda pabrėžiama ir atnaujintoje lietuvių kalbos ir

literatūros bendrojoje programoje¹⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad skaitymui skiriamas laikas nedaro reikšmingo poveikio mokinio žodyno dydžiui. Iš to galima daryti atsargią išvadą, kad skaitymas nėra pagrindinis naujų žodžių mokymosi šaltinis, tačiau skaitymas savo malonumui žodyną plėsti padeda.

5. Duomenų regresinė analizė parodė, kad mokyklos tipas (valstybinė ar privati) yra statistiškai reikšmingas kintamasis, lemiantis žodyno dydį. Tačiau tyrimo imtis yra per maža (tyrime dalyvavo viena valstybinė ir dvi privačios mokyklos), kad galima būtų daryti pagrįstas išvadas apie mokyklos tipo įtaką mokinių žodyno dydžiui.
6. Tyrime taip pat ieškota atsakymo į klausimą, kaip žodyno dydis veikia skaitymo gebėjimus. Duomenų analizė parodė, kad žodyno dydis yra veiksnys, darantis statistiškai reikšmingą įtaką teksto suvokimo testo rezultatui ($p=0,000876$). 1000 žodžių daugiau sukaupęs vaikas skaitymo teste surinko 1 proc. daugiau ir ryšys tarp žodyno dydžio ir teksto suvokimo testo rezultatų yra laipsniškai didėjantis.
7. Mokslininkai sutaria, žodyno dydis yra vienas svarbiausių teksto suvokimą lemiančių veiksnių, tačiau jis nėra vienintelis. Be žodyno dydžio teksto suvokimą lemia ir tokie veiksniai kaip skaitymo sklandumas, morfologijos ir sintaksės žinios, gebėjimas daryti išvadas ir kt. (Grabe, 2009; Koda, 2005, 2007 cit. iš Schmitt et al. 2011, 36; Nation 2013). Tad į šio tyrimo regresinę analizę buvo įtraukti ir kiti sociolingvistiniai faktoriai, galimai darantys įtaką teksto suvokimui. Paaiškėjo, kad kitas reikšmingas veiksnys, lemiantis skaitymo gebėjimus, – tai skaitymui skiriamas laikas ($p=0,008$). Vaikų, kurie per dieną vidutiniškai skaito grožinę literatūrą daugiau kaip valandą, skaitymo testo rezultatas yra 29 proc. didesnis nei vaikų, kurie atsakė visai neskiriantys laiko grožinės literatūros skaitymui. Galima daryti prielaidą, kad daug skaitant lavinamas skaitymo sklandumas, gebėjimas daryti išvadas ir taip pasiekiamas geresnis teksto supratimas.
8. Aukštesnius teksto suvokimo rezultatus pademonstravo vaikai, grožinę literatūrą mokyklai skaitantys dažnai ir kartais. Jie skaitymo teste surinko atitinkamai 21 ir 20 proc. daugiau nei vaikai, niekada neskaitantys grožinės literatūros mokyklai. Taigi grožinės literatūros skaitymas mokyklai daro teigiamą poveikį skaitymo gebėjimams.

¹⁶ https://www.emokykla.lt/upload/EMOKYKLA/BP/2022-10-10/13_Lietuvi%C5%B3%20kalba%20ir%20literat%C5%ABra_%C4%AEKELTA%2023-02-27.pdf

Šis darbas turi ir savo ribotumą. Vienas iš didžiausių šio tyrimo ribotumų yra nedidelė tyrimo apimtis: tyrime dalyvavo 101 mokinys iš trijų sostinės mokyklų. Tokio tyrimo pakartojimas su didesne tiriamųjų grupe leistų daryti patikimesnes išvadas apie mokinių žodyną ir skaitymo gebėjimus. Kitas tyrimo ribotumas yra tas, kad tyrime dalyvavo tik sostinėje gyvenantys mokiniai. 2021 m. Lietuvos Respublikos gyventojų surašymo duomenimis, tarp gyvenančiųjų Vilniuje yra daugiausia aukštąjį išsilavinimą įgijusių žmonių¹⁷; kultūros prieinamumas sostinėje taip pat yra didesnis nei kituose regionuose. Negalima atmesti prielaidos, kad šie veiksniai gali daryti reikšmingą poveikį žodyno dydžiui. Todėl tyrimo pakartojimas įtraukiant skirtinguose miestuose ir vietovėse gyvenančius mokinius leistų susidaryti išsamesnį vaizdą apie lietuvių gimtakalbių mokinių žodyną.

Prie tyrimo ribotumų taip pat galima priskirti faktą, kad duomenys apie vaikų skaitymo įpročius yra vaikų deklaruojamas kalbinis elgesys, o ne tiesiogiai pamatuotas elgesys. Dar vienas tyrimo ribotumas yra maža tyrime dalyvavusių privačių ir valstybinių mokyklų imtis, neleidžianti padaryti pagrįstų išvadų apie mokyklos tipo įtaką mokinių žodyno dydžiui. Tačiau tolesni tyrimai įtraukiant platesnį mokyklų skaičių ir subalansuojant tyrimo imtį tarp privačių ir valstybinių mokyklų, kad ji būtų reprezentatyvi šiuo požiūriu, galėtų moksliniais faktais papildyti visuomenėje gana intensyviai vykstančias diskusijas apie privačių ir valstybinių mokyklų skirtumus.

Taigi tolesnės šios srities tyrimų galimybės įtraukia skirtingo amžiaus vaikų ir paauglių žodyno dydžio tyrimus, žodyno dydžio sąsają su gyvenamąja vieta ir mokyklos tipu, tikslingų žodyno mokymo veiklų poveikio žodyno dydžiui ir teksto suvokimui tyrimus. Šio tyrimo duomenys ir sukurti tyrimo įrankiai jau dabar galėtų būti naudingi mokytojams, ketinantiems dirbti su šia aktualia mokinių žodyno tema. Mokinių tėvams šis tyrimas taip pat gali suteikti vertingų įžvalgų apie skaitymo malonumo ir skaitymui skiriamo laiko reikšmę teksto suvokimui ir žodyno dydžiui. Taip pat šis tyrimas galėtų būti aktualus skaitymą ir žodyną tiriantiems mokslininkams.

¹⁷ <https://osp.stat.gov.lt/2021-gyventoju-ir-bustu-surasymo-rezultatai/issilavinimas>

Literatūros ir šaltinių sąrašas

- Anderson, R. C., & Freebody, P. (1981). Vocabulary knowledge. In J. T. Guthrie (Ed.), *Comprehension and teaching*. Newark, DE: International Reading Association.
- Beck, I. L., McKeown, M. G., Kucan, L. (2013). *Bringing words to life*, The Guilford Press.
- Block, C. C., Mangieri, J. N. (2006). *The vocabulary enriched classroom*, Scholastic Teaching Resources.
- Brown, D., Stoeckel, T., Mclean, S., & Stewart, J. (2020). The most appropriate lexical unit for L2 vocabulary research and pedagogy: A brief review of the evidence. *Applied Linguistics*. <https://doi.org/10.1093/applin/amaa061>
- Goulden, Rubin, Nation, P. & Read, J. (1990). How large can a receptive vocabulary be? *Applied Linguistics*, 11 (4), 341–363.
- Gu, Y. (2002). Gender, Academic Major, and Vocabulary Learning Strategies of Chinese Efl Learners. *Regional Language Center Journal*, 33 (1), 35-54. <https://doi.org/10.1177/003368820203300102>
- Kremmel, B., Schmitt, N. (2016). Interpreting Vocabulary Test Scores: What Do Various Item Formats Tell Us About Learners' Ability to Employ Words? *Language Assessment Quarterly*, 13 (4), 377-392. <https://doi.org/10.1080/15434303.2016.1237516>
- Kremmel, B. (2016). Word families and frequency bands in vocabulary tests: challenging conventions. *TESOL Quarterly*, 50(4), 976–987.
- Laufer, B. (2021). Lemmas, flemmas, word families, and common sense. *Studies in Second Language Acquisition*, 43 (5), 965–968. <https://doi.org/10.1017/S0272263121000656>
- Mellor, D., Moore, K. A. (2014). The Use of Likert Scales With Children. *Journal of Pediatric Psychology*, 39 (3), 369–379, <https://doi.org/10.1093/jpepsy/jst079>
- Milton, J., Treffers-Daller, J. (2013). Vocabulary size revisited: The link between vocabulary size and academic achievement. *Applied Linguistics Review*, 4(1), 151–172. <https://doi.org/10.1515/applirev-2013-0007>
- Miralpeix, I. (2019). L1 and L2 Vocabulary Size and Growth. In S. Webb (ed.), *The Routledge Handbook of Vocabulary Studies* (pp. 189-207). Routledge.
- Nagy, W. E., Herman, P. A., Anderson, R. C. (1985). Learning words from context. *Reading research quarterly*.
- Nagy, W. E. (1988). *Teaching vocabulary to improve reading comprehension*. Newark, DE: International Reading Association.

- Nation, P. (1993). Using dictionaries to estimate vocabulary size: Essential, but rarely followed, procedures. *Language Testing*, 10(1), 27–40. [doi:10.1177/026553229301000102](https://doi.org/10.1177/026553229301000102)
- Nation, I. S. P. (2013). *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge University Press.
- Nation, P. (2019). The different aspects of vocabulary knowledge. In S. Webb (ed.), *The Routledge Handbook of Vocabulary Studies* (pp. 15-30). Routledge.
- Nation, P., Meara, P. (2020). Vocabulary. In N. Schmitt, M. P.H. Rodgers (ed.), *An Introduction to applied linguistics* (pp. 35-55). Routledge.
- Qian, D., Lin, L. (2019). The relationship between vocabulary knowledge and language proficiency. In S. Webb (ed.), *The Routledge Handbook of Vocabulary Studies* (pp. 66-81). Routledge.
- Read, J. (2019). Key Issues in Measuring Vocabulary Knowledge. In S. Webb (ed.), *The Routledge Handbook of Vocabulary Studies* (pp. 545-561). Routledge.
- Read, J. (2000). *Assessing vocabulary*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Schmitt, N., Jiang, X., Grabe, W. (2011). The percentage of words known in a text and reading comprehension. *The Modern Language Journal*, 95(1), 26–43. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.2011.01146.x>
- Schmitt, N. (2014). Size and depth of vocabulary knowledge: what the research shows. *Language Learning*, 64(4), 913–951. <https://doi.org/10.1111/lang.12077>
- Schmitt, N., Zimmerman, C. B. (2002). Derivative word forms: what do learners know? *TESOL Quarterly*, 36, 145–171. <https://doi.org/10.2307/3588328>
- Schmitt, N., Schmitt, D., Clapham, C. (2001). Developing and exploring the behaviour of two new versions of the Vocabulary Levels Test. *Language Testing*, 18(1), 55–88. <https://doi.org/10.1177/026553220101800103>
- Segbers, J., & Schroeder, S. (2017). How many words do children know? A corpus-based estimation of children's total vocabulary size. *Language Testing*, 34(3). <https://doi.org/10.1177/0265532216641152>
- Shu, Hua, Anderson, R. C., & Zhang, H. (1995). Incidental learning of word meanings while reading: a Chinese and American cross-cultural study. *Reading Research Quarterly*, 30, 76–95.
- Vilkienė, L., Vilkaitė-Lozdienė, L., & Bružaitė-Liseckienė, J. (2019). *Lietuvių kalba Vilniaus lietuviškose, lenkiškose ir rusiškose gimnazijose: Mokėjimo kokybė, kalbinės nuostatos ir motyvacija*. Vilniaus Universiteto Leidykla.

- Vilkaitė-Lozdienė, L., Vilkienė, L. (2022). Vocabulary size estimates for Lithuanian native speakers. *International Journal of Applied Linguistics*. <https://doi.org/10.1075/itl.22005.vil>
- Tannenbaum, K. R., Torgesen, J. K., & Wagner, R. K. (2006). Relationships between word knowledge and reading comprehension in third-grade children. *Scientific Studies of Reading*, 10(4), 381–398. https://doi:10.1207/s1532799xssr1004_3
- Tomasello, M. (2003). *Constructing a Language: A Usage-Based Theory of Language Acquisition*. Harvard University Press.
- Waring, R. & Nation, P. (2004). Second language reading and incidental vocabulary learning. *Angles on the English-speaking world 4*, 97–110.
- Webb, S., & Nation, P. (2017). *How vocabulary is learned*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Webb, S., Sasao, Y., Balance, O. (2017). The updated Vocabulary Levels Test. *International Journal of Applied Linguistics 168:1*. John Benjamins Publishing Company.
- Webb, S. (2019). Incidental vocabulary learning. In S. Webb (ed.), *The Routledge Handbook of Vocabulary Studies* (pp. 225-240). Routledge.
- Webb, S. (2021). The lemma dilemma: How should words be operationalized in research and pedagogy? *Studies in Second Language Acquisition*, 43(5), 941–949. <https://doi.org/10.1017/S0272263121000784>
- Zhang, X., Liu, J., Ai, H. (2020). Pseudowords and guessing in the Yes/No format vocabulary test. *Language Testing Volume 37, Issue 1*, 6-30. <https://orcid.org/0000-0001-8472-53801>

Santrauka

Šio darbo tikslas buvo ištirti 5–6 klasių gimtakalbių mokinių lietuvių kalbos žodyno dydį ir nustatyti jo ryšį su mokinių skaitymo gebėjimais, skaitymo įpročiais bei kitais sociolingvistiniais duomenimis. Teksto suvokimo ir žodyno dydžio ryšys yra ne kartą patvirtintas skirtingais tyrimais – žodyno dydis yra pripažįstamas vienu reikšmingiausių veiksnių, nulemiančių teksto supratimą. Tačiau mokslo tyrimai nėra iki galo atsakę į klausimą, kas konkrečiai lemia žodyno dydį ir koks vaidmuo vaikų žodyno plėtime tenka skaitymui.

Tyrimo dalyvavo 101 mokinys iš trijų sostinės mokyklų. Tyrimo dalyviai atliko žodyno dydžio ir teksto suvokimo testą, taip pat užpildė sociolingvistinį klausimyną, kurio tikslas buvo išsiaiškinti vaikų skaitymo įpročius.

Svarbiausias šio tyrimo rezultatas yra nustatytas 5–6 klasių mokinių vidutinis lietuvių kalbos žodyno dydis. Tyrimas taip pat atskleidė nemažus tos pačios amžiaus grupės vaikų žodyno dydžio skirtumus. Šie skirtumai patvirtina tikslingų žodyno mokymo veiklų poreikį mokyklose.

Tyrimo tikslas buvo ne tik nustatyti 5–6 klasių mokinių žodyno dydį, bet ir ištirti jį lemiančius veiksnius. Duomenų regresinė analizė atskleidė, kad reikšmingą poveikį mokinio žodyno dydžiui turi lytis, mokyklos tipas ir grožinės literatūros skaitymas savo malonumui. Mergaitės mokėjo vidutiniškai 3526 žodžiais daugiau negu berniukai. O savo malonumui skaitantys vaikai turi sukaupę 6107 žodžiais daugiau nei niekada savo malonumui grožinės literatūros neskaitantys vaikai. Tyrimo tikslas taip pat siekta išsiaiškinti, kokie veiksniai lemia teksto suvokimą. Paaiškėjo, kad veiksniai, darantys reikšmingą įtaką skaitymo gebėjimams, yra žodyno dydis, skaitymui skiriamas laikas ir grožinės literatūros skaitymas mokyklai.

Vienu svarbiausių tyrimo ribotumų gali būti laikoma nedidelė tyrimo apimtis: tyrime dalyvavo 101 mokinys iš trijų mokyklų. Be to, į tyrimą įtrauktos tik sostinės mokyklos. Aukštesnis sostinės gyventojų išsilavinimo lygis ir didesnis kultūros prieinamumas gali daryti poveikį žodyno dydžiui. Tačiau šio tyrimo rezultatai papildė Lietuvoje gana neseniai pradėtus žodyno dydžio tyrimus ir suteikia atspirties tašką tolesniems žodyno dydžio tyrimams. Kiti jaunesnio amžiaus vaikų, paauglių ir suaugusiųjų žodyno dydžio tyrimai padėtų nustatyti lietuvių kalbos žodyno vystymosi tempą skirtingais amžiaus tarpsniais. Taigi tolesnės šios srities tyrimų galimybės įtraukia skirtingo amžiaus vaikų ir paauglių žodyno dydžio tyrimus, jo koreliacijas su gyvenamąja vieta ir mokyklos tipu, tikslingų žodyno mokymo veiklų poveikio žodyno dydžiui ir teksto suvokimui tyrimus.

Summary

The aim of the research was to establish the vocabulary size of the 5-6 grade Lithuanian-speaking students and reveal the relationship between vocabulary size, reading comprehension and reading habits. Many researchers in different countries have documented extensively the direct relationship between vocabulary knowledge and reading comprehension. Vocabulary size is established as one of the major factors affecting reading comprehension. However it still remains unclear what factors affect the vocabulary size itself and how it is affected by reading habits precisely.

Data for this research were collected from 101 5 and 6 grade students from three schools in Vilnius. The participants completed the vocabulary checklist test (*yes/no*), reading comprehension test and filled in the questionnaire. The knowledge of words in this research has been limited to form-meaning link. The National standardised reading comprehension test was used to assess reading comprehension.

The most important practical implication of this study is data on the vocabulary size of grade 5-6 students. The research has also revealed great differences of vocabulary size in the same age group. This gap should be addressed by direct vocabulary instruction at school.

Results of the linear regression model revealed high correlations between reading comprehension and vocabulary size. Significant correlations with vocabulary size, in order of correlation strength were: school type (public or private), gender and reading for pleasure. The regression analysis suggests that girls know on average 3526 words more than boys and reading for pleasure increases vocabulary by 6109 words. It is important to note that the amount of time spent reading has not affected vocabulary size. Significant correlations with comprehension ability, in order of correlation strength were: vocabulary size, amount of time spent on reading daily and reading for school-assignments.

The fact that this study involved the participants of the capital city is one of the major limitations. Causal claims from regression model need to be evaluated in the light of another limitation - a sample in this study is comparatively small - 101 students from three schools.

However this study provides a baseline for further vocabulary studies in Lithuania. They include vocabulary research of different age groups to establish the vocabulary development rate through the early school years, adolescence and adulthood. The repetition of the study with more diverse sample of students would be useful, i. e., diversity in terms of place of residence and school type. Other research possibilities include the analysis of correlation between vocabulary knowledge and academic achievement.

1 priedas:

Vaikų literatūros tekstyno sudarymui naudotų knygų sąrašas

- 18464 Alisa stebuklų šalyje
80586 Anė iš Žaliastogių
6899 Baltoji varnelė
64928 Bembis. Bembio vaikai
7506 Bilietas iš dangaus arba Jono Grigo kelionė greituoju traukiniu
11098 Bobutė is Paryžiaus arba Lakštingala Zarasuose
691 Brisiaus galas
47477 Broliai Grimai. Vaikų ir namų pasakos
28687 Būrimas obuolio sėklom
44873 Dainavos šalies senų žmonių padavimai
2389 Eglė Žalcių karalienė
181 Eilėraščiai
3802 Galvažudys
51963 Graikų mitai
51335 Gugis – girių kaukas ir žmonių draugas
68749 Heida
4897 Irkos tragedija
14516 Jos vardas Nippe
10251 Jūra yra sūri
37410 Jurgio Paketurio klajonės
16647 Kai atsirado žemė
37159 Ką nuveikė Keitė
364 Kliudziau
2334 Kūdikystės sapnai
70822 Lietuviškos pasakos
10712 Mažasis princas
2440 Nebaigta pasaka
19984 Nebijokė
3595 Nidos žvėrys. Auksinė korpelė
33660 Padavimai ir legendos
60341 Paslaptingas sodas
3460 Paukscių takas
13805 Pavasario balsai
65 Peizažas
20815 Perkūno šventykloje
45216 Poliana
44202 Po raganos kirviu. Senas kareivis Matatutis
19372 Suskaičiuotos zvaigždės
51548 Sužeistas vėjas
47783 Timas Taleris
55606 Tomo Sojerio nuotyčiai

4898 Vaikų karas
39128 Vasara su Katšuniu
1320 Vėjo birbynė
8268 Vilniaus legendos. Pasakos
31327 Zuika padukėlis
26853 Žydrieji Jungos
8379 13-os aukstų namelis medyje
14441 20 nepaprastų berniukų, kurie pakeitė pasaulį
14607 20 nepaprastų mergaičių, kurios pakeitė pasaulį
9020 26 aukstų namelis medyje
59494 Aš moku šokinėti per balas
9986 Baltasis liūtas
42060 Berniukas paskutiniame suole
23359 Berniukas susipazinęs su banginiu
13313 Berniuko knyga
23403 Blogiukai
17464 Boldų šeimynėlė
8790 Dingęs šunelis Maksas
6424 Dorė fantaziorė
6929 Dorė ir tikra jos draugė
18491 Dvynukės
19179 Fantastiniai gyvūnai_Dumbloro paslaptys
10585 Fantastiniai gyvūnai_Ir kur juos rasti
21281 Fantastiniai gyvūnai
24004 Frenkis Fisas ir Garsinis lagaminas
1205 Greta ir milžinai
8293 Juoda dėmelė baltose lubose
11524 Kaip Klara Klaus išgelbėjo Kalėdas
5578 Kapitonas Bekelnis_Didingi nuotykių
19973 Karlsonai_Laivas vaiduoklis ir Juodoji dama
22565 Karlsonų vaikai_Paslaptingi salos lankytojai
27762 Karo žirgas
56145 Kniukiai
35767 Ko nedaro stiprūs vaikai
16540 Krakatukai pozemiuose
8580 Kvidico istorija_Hogvarsto bibliotekos knyga
19917 Makso Kramblio nesėkmes
17597 Marta Makalynė ir ragana iš griovio
16069 Marta Makalynė išeina iš proto
18418 Mažas robotukas
17156 Mažas robotukas
35780 Mažasis griaustinis
11348 Mažasis princas

20080 Mažasis robotukas
10788 Mažieji herojai_Džino užkeikimas_3 knyga
43005 Mažoji panelė Ivė_Tarp dviejų pasaulių
11958 Naujokas
10297 Nelaimingi loterijos nugalėtojai iš klasės
7703 Nenuorama Dorė ir juoda avelė mokykloje
54630 Nuostabieji_Bloga lemianti moneta
4494 Padūkėlių mokykla_Gimtadienio staigmena
4671 Padūkėlių mokykla_Įsimintina išvyka
5099 Pakvaišėlių mokykla
26483 Pašėlus močiutė ir laimę nešantis šuo
7601 Pašėlusi aukle ir didysis traukinio gelbėjimas
12300 Pašėlusi auklė ir piratų kūdikis
7436 Pašėlusi auklė ir slaptas tunelis
21403 Pašėlusi močiutė ir išdavystės pirštas
26775 Pašėlusi močiutė ir šlovės kiaušinis
18871 Pirmadienį viskas kitaip
26068 Prietrankos dienoraštis
19080 Prietrankos dienoraštis_Ne itin slaptos meilės istorija
25868 Sesutės
28832 Smarkuolė Gilė Hopkins
30803 Tamsos mokykla
25268 Tegu baltieji lokiai šoka
16731 Tilė ir laiko mašina
24209 Vaflinės širdelės
29412 Vilkų žiema
2360 Voveriuoko pasaulis
8972 Zombio dienoraštis
15271 20 asmenybių, kurios pakeitė pasaulį
14319 20 nepaprastų lyderių, įkvėpusių pasaulį
14430 30 pasaulio čempionų, patekusių į istoriją
16677 Ada ir mirtina puota
20196 Adventas Amerlyje
34095 Aleksas ir tikrai dvokianti paslaptis
62899 Anė is Salos
74291 Anos Frank dienoraštis
33063 Aš esu Nulis
59224 Aš moku šokinėti per balas
18371 Aš pamečiau savo močiutę prekybos centre
25261 Baisioji porelė įsisiautėja
25996 Baisioji porelė
6832 Baltoji Iltis
39557 Barbora ir Pelkių senelis

8546 Bardo Bidlio poringės
64961 Bembis
6132 BL. H. praturtėja
5562 Bl.H vaiduoklynas
6348 Blogiukas Henris
6065 Blogiuo Henrio utėlės
19524 Boldų šeimynėlė 2
41388 Daktaras Proktoras ir galbūt pasaulio pabaiga
43956 Daktaras Proktoras ir laiko vonia
36749 Didysis Senelio Franko norų sąrašas
10487 Didžiojo Trolio išlaisvinimas
8657 Didžiosios tvoros paslaptis
38312 Diena, kai aš tapau kietas
43162 Direktorė Brakselė ir magiškasis žiedas
7787 Drakono prižiūrėtojas atostogauja
8915 Drąsus kačiukas
13779 Dygsniukas
17419 Džekas Desas ir magiška plunksna
26517 Elės istorija
84987 Gėrio ir blogio mokykla
18041 Gotų mergaitė ir peliuko šmėkla
18687 Gyvas miško pasaulis
14576 Gyvūnai, pakeitę pasaulį
2526 Haris Poteris ir prakeiktas vaikas
18798 Ir vėl meškiukas Pedingtonas
28216 Juodasis žirgas
26569 Kaip kukiai su gruzdziais kovojo
18936 Kasparas kačių princas
3010 Keksiukas po pagalve
11975 Kodėlčius
33199 Krakatukų jūra
19841 Labas, aš Tadas
15150 Labas, aš Tadas
3785 Lego superhorojai_5 minučių istorijos
24497 Liūtas Kristianas
14105 Maištingieji broliukai_2
11364 Maištingieji broliukai
13085 Makso Krumblio nesėkme 2
46257 Malonasis ponas skeletas2
51995 Malonasis ponas Skeletas_Beveidžiai
50461 Malonasis ponas skeletas
11889 Mano auklė yra robotas
19623 Mano didelis mažas aš

12119 Mano mokytojas yra robotas
5056 Mažasis Timis_futbolo žvaigždė
10396 Mažosios legendos_Burtų vagis
22312 Merė
24725 Mergaitė, praradusi leopardą
13005 Monstrų vidurinė
12645 Monstru vidurinė
34944 Narnijos kronikos01
30871 Narnijos kronikos02
45306 Narnijos kronikos_Aušros užkariautojo kelionė
26149 Nepriversite manęs eiti į Raganų mokyklą
7097 Netikusi ragana
6348 Netikusi ragana vėl įkliūva
4736 Padūkėlių mokykla_5
4562 Padūkėlių mokykla_Siaubo vakarėlis
5889 Pasaulio gelbėtojo paslaptys_2
6111 Pasaulio gellbėtojų paslaptys_I
7512 Piteris Galingasis 2
44442 Ponis
21735 Prietrankos dienoraštis 13_Ne itin vykusio gimtadienio istorija
23923 Prietrankos dienoraštis 3
25212 Prietrankos dienoraštis 9
22089 Prietrankos dienoraštis_10
18670 Prietrankos dienoraštis_11_Ne itin draugiškos priešės istorija
25537 Prietrankos dienoraštis_6
25910 Prietrankos dienoraštis
21422 Prietrankos dienoraštis
25350 Prietrankos dienoraštis
25856 Prietrankos dienoraštis
5888 Su boružėle ant kaktos
21544 Šunelis vaiduokliukas
9271 Sunlokas Holmsas
14353 Suvyniota diena
41849 Tik jau ne Ivė Kisenėlė
8858 Timio rūpesčiai
46297 Tomo vidurnakcio parkas
52929 Vampyrų akademija
30566 Vorenas 13-asis ir viską matancios akys
81745 Žirgas (2)
41619 Žirgas ir jo berniukas
8019 Zombio dienoraštis_2
7003 Zombio dienoraštis_3
17930 Žvėrys ir žvėreliai

2 priedas:

Į žodyno dydžio testą įtrauktų pseudožodžių sąrašas

1. Antaplykstė
2. Įstabulumas
3. Apkėnuoti
4. Kybrikėti
5. Kraputamas
6. Laryti
7. Tebesniupčioja
8. Suslumas
9. Prasmenininkas
10. Skeruotas
11. Pastatykla
12. Dosumas
13. Bartėjas
14. Išdirstymas
15. Bešvankioti
16. Išsinykėti
17. Kaprėti
18. Dostuoti
19. Mabakštėti
20. Magrinėti
21. Mantarėžis
22. Negnoti
23. Nepasitvorėti
24. Neslipinėtas
25. Nestrolyti
26. Pavelnis
27. Trigralis
28. Severizacija
29. Varsuomenė
30. Stimtis

3 priedas:

Tyrimė naudotas žodyno dydžio testas ir sociolingvistinis klausimynas

Jūs dalyvaujate Vilniaus universiteto tyrimė apie skaitymą ir mokinių žodyno dydį. Mums labai svarbūs Jūsų atsakymai. Ačiū!

Žodyno dydžio testas

Pažymėkite (+), kuriuos iš pateiktų žodžių suprantate. Sąrašė yra ir netikrų žodžių. Jeigu pažymėsite netikrą žodį, prarasite taškų.

Pavyzdys:

Suprantu	
Juokas	+

Suprantu	
litanija	
tebekiūtoti	
steigti	
dangiškai	
bepilotis	
kaupiniai	
pabaigtiniai	
antaplykstė	
monumentas	
įstabilumas	
nušienauti	
perkraustyti	
nubalsuoti	
pagargaliuoti	
apkėnuoti	
niežtėti	
laikraštiniis	
dervavimas	

Suprantu	
karantinas	
iškrypti	
naikintoja	
išpopuliarėti	
kybrikėti	
šykštus	
teleporteris	
kontora	
kraputamas	
slapčiomis	
pasijusti	
parfumerė	
prasibrukti	
laryti	
netrenkti	
užsiglausti	
pasilinksminimas	
mezgimas	

Suprantu	
keturi	
tebesniupčioja	
katinas	
šiaurė	
suslumas	
šakelė	
nasrai	
plastikinis	
prasmenininkas	
bandymas	
raitas	
garsėti	
skeruotas	
mėšlas	
vikriai	
įlanka	
pastatykla	
nekilti	

dosumas	
dziudo	
sukliuksėti	
veidmainiška	
dvišakiai	
bartėjas	
sindezatorius	
kresnuolis	
nuleistaūsis	
išdirstymas	
suurkšti	
tvarkytojas	
raugtelėti	
trissyk	
suskėsti	
pakrūmė	
bešvankioti	
nebeatgyti	
spiras	
išsinykėti	
perprašyti	
kaprėti	
hipis	
šermukšninė	
dostuoti	
subtilumas	

mabakštėti	
riestauodegis	
okupacija	
nebešaukti	
magrinėti	
mergaitiška	
prabėgomis	
pentinėlis	
programuoti	
mantarėžis	
įrašymas	
marintis	
niurgztelėti	
negnoti	
nutukti	
žilagalvis	
nepasitvorėti	
nepasisakyti	
antika	
užpykdyti	
neslipinėtas	
nerūstauti	
šmūkt	
figa	
nestrolyti	

nekviesti	
nusitraukti	
retsykiais	
marti	
pavelnis	
sugriežti	
krapštytis	
nebekalbėti	
skarmalas	
šelmiška	
nepirkti	
sąmoningai	
neaiškinti	
hamakas	
obuoliukas	
nepasitikėti	
suspaudyti	
trigralis	
pyplys	
krantinė	
severizacija	
galgi	
aktyviai	
varsuomenė	
stintis	

Prašome atsakyti į klausimus apie save.

1. Pažymėkite savo lytį:

- Mergaitė
- Berniukas
- Kita

2. Į kelintą klasę dabar einate:

- į 5 klasę
- į 6 klasę

3. Kiek jums metų?

(įrašykite) _____

Pažymėkite, kiek sutinkate su teiginiais. Prie pasirinkto atsakymo varianto padėkite plusą (+).

4. Skaitau grožinę literatūrą savo malonumui.

niekada	retai	kartais	dažnai	visada

5. Skaitau grožinę literatūrą, nes reikia mokyklai.

niekada	retai	kartais	dažnai	visada

6. Skaitau grožinę literatūrą, nes liepia tėvai.

niekada	retai	kartais	dažnai	visada

7. Kiek jums tinka šie teiginiai? (žymėkite (+) tinkamus variantus)

	niekada	retai	kartais	dažnai	visada
Skaitau lietuviškai žurnalus					
Skaitau lietuviškai tekstus internete					
Žiūriu televiziją lietuviškai (pvz., žinias, laidas)					
Žiūriu filmus lietuviškai					
Klausausi dainų lietuvių kalba					
Žiūriu įvairias laidas lietuviškai internete (pvz., <i>Youtube</i>)					

8. Kiek laiko vidutiniškai per dieną skaitote grožinę literatūrą? (Nesvarbu, ar savo malonumui, ar užduotiems lietuvių kalbos namų darbams, ar dėl kitų priežasčių)

- Neskaitau visai
- 10-20 min.
- 20-40 min.
- 40-60 min.
- Daugiau kaip valandą

9. Kokia kalba daugiausia bendraujate su tėvais?

- lietuvių
- lenkų
- ukrainiečių
- baltarusių
- rusų
- anglų
- kita kalba: _____ (parašykite kokia)

dviem kalbomis po lygiai: _____ (*parašykite
kokiomis*)